

Izvorni znanstveni rad
UDK 929.2 Jelačić/B. Hum (091)(497.5)
Primljeno 2016-12-26
Prihvaćeno za tisak 2017-01-09

Tema dvobroja
DOBRO HUM U POSJEDU OBITELJI JELAČIĆ BUŽIMSKI
TIJEKOM 19. STOLJEĆA - UZ DVA HUMSKA PRILOGA PO
ZAVRŠETKU 1700-LJETNICE ROĐENJA
SV. MARTINA BISKUPA

Robert Ivančan, Breznički Hum

Sažetak

Obitavanje obiteljskog ogranka Jelačić od Buzina u Brezničkome Humu i Hrašćini započinje s Danijelom Jelačićem (20.VII.1777. – †26.V.1849.) koji pribavlja posjed "Hum" između Brezničkoga Huma i Hrašćine i na tom posjedu utemeljuje sjedište svoje loze tijekom dva naraštaja. Humski Jelačićev ogranak gasi se u devetome koljenu roda s Danijelovim sinom Eduardom Ferdinandom Teodorom, velikim hrvatskim i humskim dobrotvorom.

Članak javnosti donosi i pronađen otkinuti list iz humske župne matične knjige umrlih (1849.–1875.) u kojoj je zapis bana Josipa Jelačića. Spomenuti zapis iz 1849. svjedoči o doprinosu, utjecaju i življenju plemenitoga roda Jelačića na humskome tlu.

Drugi i treći dio članka (prilog I. i II.) daje na uvid svetomartinsku ostavštinu u Brezničkome Humu, materijalnu i nematerijalnu, a po isteku 1700-ljetnice rođenja sv. Martina biskupa, župnoga patrona. Namjera je autora i čitateljsku javnost putem svjetlo-pisa [fotografija], značajnih žiteljima Brezničkoga Huma, Humljancima, upoznati sa su/životom humskoga mještana kao i sa značajnim objektima u mjestu tijekom 20. stoljeća.

Ključne riječi: obitelj Jelačić od Buzina, Danijel Jelačić, Eduard Jelačić; zapis bana Josipa Jelačića; svetomartinska baština

Življenje plemenitoga roda Jelačić na humskome tlu¹

Listajući razne dokumente uočavamo da se naziv prezimena obitelji *Jelachich* (Jelačić) koje su pripadale ovome rodu, tijekom stoljeća dosta mijenjao. Te pro-

¹ Usp. Robert IVANČAN, *Breznički Hum – župa zaogrnuti plaštom sv. Martina biskupa*, Breznički Hum, 2010., str. 48.-60. [Izbor grafijskog bilježenja toponima 'Hrašćina' u ovome tekstu]

mjene pratimo kroz povijesne dokumente. Tako se najvjerojatnije rod Jelačića započinje sustavno javljati u izvorima hrvatske povjesnice u drugoj polovici 14. stoljeća, kada prvi spomen obitelji Jelačić, koji će kasnije najčešće koristiti predikat »Buzin«, **pronalazimo** u povelji o stečenome plemstvu koju je kralj Rudolf Habsburgovac izdao u Pragu, 15. prosinca 1579. godine.

Tijekom 16. stoljeća i nadalje susrećemo razne oblike prezimena koja upućuju na istu obitelj: *Elachich*, *Elachych*, potom *Ielachics*, *Ielachijch*, *Ielachych*, *Jel(l)achich*, *Jel(l)achych*, *Jelaçich*, *Jellachics*, *Jellatschitsch*, *Yelachych*,² *Jellachich de Brezowicza*, *Jellachich de Bisewicz*, *Jellachich de Buzin*, *Jellachich* te, modernizirano, *Jellačić Buzinski*. Početke pridijevanja obitelji predikata »Buzinski« nalazimo u 18. stoljeću. Taj je naziv obitelj dobila prema ondašnjem posjedu, a danas novo-zagrebačkom naselju Buzin. Na kraju se obitelj zvala Jelačić Bužimski.³ Pridjevak »Bužimski« uz njih se javlja od 19. st., a izveden je iz imena utvrde Bužim u Lici za koju se, inače, krivo pripisivalo da je bila u obiteljskom vlasništvu.⁴ Plemićka obitelj Jelačić imala je svoje posjede razasute po teritoriju Zagrebačke, Križevačke i Varaždinske županije.

Ovome članku nije bio cilj bavljenje vrlo bogatom genealogijom obitelji Jelačić, već se željelo staviti naglasak na podatke koji govore o življenju i djelovanju te obitelji u mjestu Breznički Hum.

Glavna loza Jelačića od Buzina svoj ogranak u Brezničkome Humu i Hrašćini započinje s Danijelom Jelačićem, koji je pribavio posjed Hum između Hrašćine i Brezničkoga Huma, i na tom je posjedu utemeljio sjedište svoje loze, koja će trajati svega dva naraštaja,⁵ ugasivši se u devetom koljenu roda s Danijelovim sinom Eduardom Ferdinandom Teodorom. Budući da Eduard nije imao potomaka, s njime se ugasila mlađa linija glavne loze, odnosno buzinska grana u Humu, ali se time ugasila i cijela glavna loza buzinskih Jelačića⁶

Danijel Jelačić – začetnik humske loze Jelačićevih

Danijel Jelačić bio je sin jedinac Antunova drugoga braka s Franjicom Terezijom Arbanas. Datum rođenja može se poistovjetiti s datumom krštenja u župi Sveta Klara 20. srpnja 1777. godine. Za života je stekao *dobro Hum* u kojem

usklađen je s današnjom grafijom u službenoj, administrativnoj uporabi toga naziva. Kajkavski je mjesni izgovor: *Hrašćina*, *Raščina*.... Toponimijska grafija iz arhivske građe /spomenica cjelinom teksta prenosi se dosljedno prema izvorniku (*op. ur.*)]

² *Hrvatski biografski leksikon*, 6, I-Kal, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, str. 378.

³ Na sve navedene ostale oblike prezimena same obitelji naišao sam na internetskoj stranici www.croatianhistory.net/etf/jellacic.htm

⁴ Usp. *Hrvatski biografski leksikon*, 6, I-Kal, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, str. 378.

je imao obiteljsko sijelo, odnosno dvor.

Često se pojavljivao u maticama krštenih župe sv. Martina biskupa u Breznićkome Humu kao krsni kum.

Svoje dobro posjedovao je i u Rugvici naslijedivši ga od ujakovića (sina majčinoga brata) Stjepana Arbanasa. Sa suprugom Anom, rođenom Koritić od Mrazovca, imao je petero djece, kćeri Anu Mariju, Alojziju, Franjicu Antoniju, Antoniju Karolinu Amaliju Hedvigu, i sina Eduarda. Svakako je zanimljivo primijetiti da su sva njegova djeca, osim sina Eduarda, krštena u Križevcima, a niti jedno u njegovoj pokroviteljskoj župi Hrašćina.

Tijekom života obavljao je službu natporučnika, kapetana, prisjednika Sudbenoga stola u više županija. Njegova smrt zabilježena je na dva mjesta, i to u varaždinskoj matičnoj knjizi umrlih (umro u Varaždinu 26. svibnja 1849. godine), te u matici župe Hrašćina, kojoj je Danijel bio pokrovitelj i u kojoj je pred velikim oltarom ujedno i pokopan u 72. godini života.⁷

Prema osmrtnici supruge koju su objavile njena djeca Eduard i Antonija u Hrašćini 6. rujna 1857., Ana, udovica kapetana Danijela, umrla je u *Pöltshu*, na putu u lječilište u Rogašku Slatinu, 31. kolovoza 1857. u 73. godini života.⁸

Dr. Eduard Jelačić Bužimski, hrvatski i humski dobrotvor

Devetomu koljenu plemićke grane pripadao je Danijelov sin Eduard Ferdinand Teodor, barun Jelačić-Bužimski, namjesnik hrvatskoga dvorskog kancelara i pravi tajni savjetnik njegova veličanstva, vitez reda sv. Stjepana, vlastelin u Banatu, Rugvici i lonjskom sv. Martinu.

Eduard Ferdinand Teodor, sin Danijela i Ane, rođ. Koritić, rođen je na očevom imanju u Rugvici 30. lipnja 1811. godine, gdje je odmah sljedećega dana 1. srpnja 1811. kršten u tamošnjoj župnoj crkvi.⁹

Vrijedi spomenuti kako se u nekim tiskovnim izdanjima, među kojima se izdvaja tipkopolis Aleksandra Jelačića iz 1979. godine o rodu obitelji Jelačić te peti (V.) svezak knjige Antuna Cuvaja *Građa za povijest školstva u kraljevinah Hrvatske i Slavonije*, ističe da se Eduard rodio 30. lipnja 1811. u Humu kod sv. Martina, što je inače netočan podatak koji se dotiče mjesta rođenja.

⁵ Pavao MAČEK, *Plemeniti rodovi Jelačića*, Zagreb, 2010., str. 34.

⁶ Usp. Pavao MAČEK, *Plemeniti rodovi Jelačića*, Zagreb, 2010., str. 60.

⁷ Usp. Pavao MAČEK, *Plemeniti rodovi Jelačića*, Zagreb, 2010., str. 472.-474.

⁸ Pavao MAČEK, *Plemeniti rodovi Jelačića*, Zagreb, 2010., str. 474.-475.

⁹ Hrvatski državni arhiv (dalje HDA), Matica krštenih Savski Nart, M-208.

Barun Eduard Jelačić, vlasnik Hrašćine s rezidencijom u Humu *arx pone rubram diversorum*, pokraj "crvene oštarije", umro je 16. kolovoza 1871. u 22 sata, nakon 60 godina i 16 dana ovozemaljskoga života.¹⁰ S njime je izumro spomenuti ogranak u muškoj lozi. Pokopan je na župnom groblju u Humu na istočnoj strani velikoga križa¹¹ 20. kolovoza u 16 sati.¹²

Župnik Tomo Mužar¹³ u matičnoj knjizi umrlih zapisao je vrlo zbunjujući podatak o ukopu u kojem izvještava da je jedan dio njegova tijela (srce i mozak) pokopan na humskome župnom groblju na istočnoj strani velikoga križa, dok je ostatak tijela pokopan na hrašćinskome župnome groblju sv. Nikole.¹⁴

Dan prije, 19. kolovoza, preuzeta je anatomija i balzamiranje trupla "po gospodi Dežmanu i ljekarniku Schwartzu". Time je dokazano da je Eduard umro od raka na želucu i na jetri, a bolovao je i od sala na srcu »nedostatka zaklopinah lieve utrobice – insufficientia valvulae mitralis.«¹⁵

Nakon završene gimnazije Eduard je svoje obrazovanje nastavio u Budimpešti gdje se dao na pravne nauke, stekao je doktorat prava, a ispravu o stjecanju odvjjetničkoga zvanja potpisao je kralj Franjo I. habsburško-lotarinški 7. svibnja 1832. godine.¹⁶ Za podbilježnika Zagrebačke županije imenovan je 11. svibnja 1835. godine.¹⁷ Značajno je spomenuti da je od 1843. godine bio zamjenik podžupana

¹⁰ HDA, M-1777, Matična knjiga umrlih (1849.-1875.), originalni naslov knjige: *Zapisnik mertvirka započet godine 1849.-1875. Breznički Hum, sveska III.*, pod br. 47, snimka 600, ZM-34E, 30, 5 m.

¹¹ *Ad coemeterium parochialis ecclesiae S. Martini in Huum ex parte orientali majoris crucis.*

¹² HDA, Matica umrlih Breznički Hum, 1845.-1874., M-1777.

¹³ Nakon župnika Borovečkog župu Hum (Breznički) preuzima novi župnik, Tomo Mužar (Thomas Mužar), rođen 5. (ili 12.) studenog 1818. u Stenjevcu, zaređen za svećenika 14. kolovoza 1842. godine. Godine 1843. bio je kapelan u Križevcima, 1844. u Koprivnici, potom je dvije godine od 1845. – 1847. istu službu izvršavao u župi Remetinec za vrijeme tamošnjeg župnika Ivana Globleka, 1848. u Viduševcu, 1849. u Glini, 1850. tu službu obavlja u Đelekovcu. Službu duhovnog pomoćnika obavlja od 1851. do 1859. u Martijancu kada nakon smrti tamošnjeg župnika Franje Varge (1859.) postaje župnim upraviteljem, dok 1859. odlazi za kapelana u Selnicu. Budući da je u ožujku 1861. godine umro župnik Petar Janušić, Tomo Mužar, dotadašnji varaždinski kapelan od 1860., prisegao je za župu Breznički Hum 28. listopada 1861. godine. Kanonska vizitacija objavljena 23. i 24. rujna 1866. godine navodi da je star 47 godina. Tomo Mužar tu je župu vodio tijekom 14 godina. Umro je 30. travnja 1875. godine kao župnik u Brezničkom Humu.

U svome oporučnom spisu izrazio je želju da bude pokopan na onome mjestu koje je bilo pripravljeno za već tada pokopanog baruna Eduarda Jelačića Bužimskoga (†1871. god.); ujedno ističe kako se imade obzidati i sponaca načiniti. Pokopan je 3. svibnja 1875. godine. Sprovod je vodio Stjepan Haukovec, kanonik kaptola čazmanskog i dekan, župnik Mađareva uz prisustvo svećenika iz dekanata. Pamti ga se i kao ponajrevnijega člana samostalne narodne stranke, kojem su razvijene ideje objavljene u člancima u »prvašnjem organu iste stranke 'Domobranu'«.

¹⁴ HDA, Matica umrlih Breznički Hum, 1845.-1874., M-1777.

¹⁵ »Sv. Martin, 18. kolovoza (Dopis)«, *Obzor*, I. (1871.), br. 20, 24. VIII.

¹⁶ Usp. Državni arhiv Zagreb (dalje DAZ), Obitelj Jelačić, fond 725, kut. 3, br. 209.

¹⁷ Usp. DAZ, Obitelj Jelačić, fond 725, kut. 3, br. 212.

Zagrebačke županije, da bi imenovanjem od 22. prosinca 1846. godine bio carski i kraljevski komornik, i to prije dodjele barunata.¹⁸ Godine 1847. bio je članom izaslanstva na zajednički Ugarsko-hrvatski sabor i naposljetku u razdoblju od 1861. do 1869. obavljao je dužnost potkancelara Hrvatske dvorske kancelarije u Beču,¹⁹ kada je 21. siječnja 1869. godine bio imenovan za pravoga carskog i kraljevskoga tajnog savjetnika.²⁰

Eduardu Jelačiću, potpisanom poveljom kralja Franje Josipa I. habsburško-lotarinškog 18. svibnja 1868. dodijeljen je barunat.²¹

Eduard Jellachich (Jelačić) bio je čovjek nabožne i blage ćudi. Dokaz tome bio je taj što je na svom dobru »Hum« dao odstraniti sva mučila za kmetove, takozvane klade. Suvremenicima je bila ostala u sjećanju i njegova brižnost prema kmetovima jer se brinuo za njihov socijalni status, a i pomagao je u školovanju njihove djece. Bio je vrlo imućan, a taj njegov imetak bio je još povećan bogatom ostavštinom baštine rodbine Schöni. Čak se i pripovijedalo u humskoj okolici kako su četiri vola vozila kola, napunjena vrećama zlatnoga i srebrnoga novca, baštinu spomenute obitelji Schöni.²²

Oženio se Antonijom iz plemenite obitelji Kanižaj u Zagrebu 16. veljače 1833.,²³ ali se 1847. godine rastao, pa je ostao bez djece.²⁴ U svojoj oporuci bivšoj supruzi ostavio je godišnji prihod od 1500 forinti, sukladno ugovoru iz 1847. godine.²⁵ Barunica Antonija umrla je 18. ožujka 1888. u Zagrebu u svome domu u Ilici, u dobi od 73 godine. Tijelo joj je pokopano na Mirogoju.

Eduardov »Testamenat« i »Zakladni list«²⁶

Svoju je oporuku Eduard napisao 27. travnja 1865. u dvoru u Humu (na *hračinskoj gospoštiji*), na hrvatskom jeziku. Ista je promijenjena s ubačenim doda-

¹⁸ Usp. DAZ, Obitelj Jelačić, fond 725, kut. 3, br. 210.

¹⁹ *Hrvatski biografski leksikon*, 6, I-Kal, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, str. 383.

²⁰ Usp. DAZ, Obitelj Jelačić, fond 725, kut. 3, br. 202.

²¹ Usp. DAZ, Obitelj Jelačić, fond 725, kut. 3, br. 201.

²² Antun CUVAJ, *Grada za povijest školstva u kraljevinah Hrvatske i Slavonije*, sv. V., Zagreb, str. 504.

²³ HDA, Matica vjenčanih Zagreb, sv. Marko, knj. 1294.

²⁴ Antun CUVAJ, *Grada za povijest školstva u kraljevinah Hrvatske i Slavonije*, sv. V., Zagreb, str. 505.

²⁵ DAZ, Obitelj Jelačić, fond 725, kut. 3, br. 203.

²⁶ Zakladni list napisan je u tri »istopisa« od kojih se danas jedan primjerak nalazi u Hrvatskom državnom arhivu (HDA, Zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, Opći spisi, fond 80, kutija 667, svezak VII., 1914./418, broj zapisa 452.); drugi u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu (NAZ, NDS, Registri 1874., 1481./1874.), dok je onaj koji je bio arhiviran u blagajni župne crkve 1874. godine izgubljen (!?).

cima 4. travnja i 6. lipnja 1870., te je na kraju dovršena 16. lipnja 1871. godine. Drugim dodatkom odlučio je utemeljiti zakladu za školovanje mladih članova obitelji Jelačić, koja se financirala prihodima s njegovih posjeda Hrašćina, odnosno Hum te Rugvica.

Zaklada je bila otvorena u Beču (kod suda unutarnjega grada) 4. rujna 1871. godine.²⁷ Izvršenje spomenute oporuke bilo je povjereno dr. Josipu Vuščiću.²⁸

Na temelju svojih oporuka mnoge osobe, među kojima ponajviše vlastelini, osnivali su poslije svoje smrti pobožne zaklade koje su se većinom sastojale od novčane glavnice ili pak od zemljišnog posjeda. Svećenikova misna nagrada proizlazila je iz kamata na glavnice tih pobožnih zaklada ili od zemljišnog prihoda čime su bili dužni služiti određen broj sv. misa za pokojne članove obitelji prema nakani zakladatelja. Neki, među njima znali su darovati oranice ili vinograd, ili pak vedra²⁹ vina umjesto novčane glavnice. Potom bi se otprilike procijenio godišnji urod te oranice ili vinograda u novčanoj vrijednosti iz čega bi se tada određivao broj nakana sv. misa.

Devaluacija novca (kad su bili napoleonski ratovi) smanjila je četverostruko vrijednost zakladnih glavnica što je kasnije prouzrokovalo velike teškoće s misnim zakladama. Isto je učinila i jugoslavenska vlast nakon Prvog svjetskog rata koja je, također, u četverostruko smanjenom omjeru isplaćivala austrougarski novac. Komunistička, služeći se metodom nacionalizacije, najokrutnije se podnio prema zakladnim glavicama te ih tako jednostavno prisvojio. Primjećujemo da je time najviše bio oštećen župnik koji za odslužen velik broj misa nije dobio nikakvu nagradu. Kako bi se to izbjeglo, a ipak udovoljilo želji zakladnika, Sveta stolica je odredila da župnici kojima su povjerene misne zaklade odsluže barem jednu sv. misu godišnje za sve pobožne dobročinitelje.

U svojoj oporuci barun Eduard Jelačić odredio je svotu od 2.500 forinti za utemeljenje *misne zaklade* u korist župne crkve sv. Martina na Humu pod uvjetom da se od dobivenih kamata čita pet sv. misa za svakog pojedinog pokojnika. Tako je župnik humski godišnje čitao dvadeset i pet (25) misa za obitelj Jelačić. Imao je dužnost čitati (služiti) sv. mise za pokoj: njegove duše, potom i za duše njegovih roditelja: oca Danijela Jelačića Bužimskog i majku Anu Jelačić; ujaka Kozmu Šenia svetozelinskoga i napokon za njegovu sestru Antoniju udanu Neyen.³⁰

²⁷ HDA, Zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, Opći spisi, fond 80, kutija 667, svezak VII., 1914./418, broj zapisa 452.; Nadbiskupski arhiv u Zagrebu, Nadbiskupski duhovni stol (dalje NAZ, NDS), Registri 1874., 1481./1874.

²⁸ NAZ, NAS, Registri 1874., br. 1481/1874.; Registri 1872., 1006/1872.

²⁹ Šuplja mjera za tekućinu, 1 vedro sadrži 54,3 litre.

³⁰ HDA, Zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, Opći spisi, fond 80, kutija 667, svezak VII., 1914./418, broj zapisa 452.; NAZ, NDS, Registri 1874., 1481./1874.; Župni arhiv Breznički Hum (dalje ŽABH), *Zakladnica za uboge župe Hum*, br. 23190.

Zaklada je utemeljena po kr. županijskom sudbenom stolu dana 6. studenog 1871. pod brojem 8922., koja je na dan 22. svibnja 1874. na sjednici Nadbiskupskog duhovnog stola predložena, čitana i odobrena.³¹

Na ime njegove misne zaklade, župa se teritorijalno obogatila kupivši sljedeću nepokretnu imovinu: oranica »Pustača« kupljena je 17. siječnja 1879. pod br. 136, livada Polje u Polonju i livada Gati bivaju kupljene istog dana 17. siječnja 1879. god. dok je dozvolom Nadb. duh. stola od 22. prosinca 1882. kupljen vinograd Tarnik s dva kolosijeka pretvoren kasnije u oranicu.³²

Posljednja želja Eduarda Jelačića, *testamenat*, popraćena je i u časopisu *Obzor* koji nam priopćuje da se *njegov nepokretni imetak sastoji iz dobara u Hrvatskoj: Huma kod sv. Martina, Rugvice, Degoya, iz pet kuća u Zagrebu u Ilici, jedne kuće u Varaždinu; iz dobra Klary - Hetina u Banatu u torontalskoj županiji u površini od 600 velikih jutara. – Glede kuća u Zagrebu i dobra u Banatu odredio je oporučitelj, da se rečeno dobro ima odmah, a kuće u Zagrebu poslije smrti gospođe Nik. Fer., kojoj pripada doživotni užitek tih kuća, prodati. Dobivena iz te prodaje svota ima se porazdjeliti na pet jednakih dijelova, te uglavničiti, a od kamata 1/5 dobiva hrvatski muzej u Zagrebu, 1/5 mađarski muzej u Pešti, 1/5 hrvatsko kazalište u Zagrebu, 1/5 mađarsko kazalište u Pešti, a 1/5 bolnica milosrdne braće u Zagrebu.*

Dobro Rugvicu ostavio je rugvičkoj općini s odredbom, da na troškove dohotka toga dobra šalje u školu toliko djece, koliko prihod to omogućuje. Djeca bivših njegovih podanika imaju prednost. Dobro Hum kod sv. Martina ima služiti obitelji Jelačićevoj za othranjivanje dvaju mladih Jelačića. Obitelj Jelačićeva određuje u pogledu uprave toga dobra.

Njegove dragocjenosti i srebro imaju se prodati; dobivenu svotu kao i gotov novac ostavio je plemićkome konviktu (nadzorniku) u Zagrebu. I tu se imadu ustanoviti alumnnati prema iznosu novca. Po oporučnom kodičilu iznosi ostavština prihoda u papiru 130.000 for., u srebru 19.900 for., u rasteretnica 71.000 for., nekoliko tisuća u drugim državnim papirima, a u privatnih tražbini 27.000 for.

Što od svega toga i drugih znatnih legatah (gospođi Nik. Fer. 50.000 for., polovica u zemljorasteretnicah, a polovica u prihodu od srebra, 10.000 for. dvjema ovršiteljima oporuke) preostane, ima se uglavničiti, a glavnica od 2500 for. ima se upotrijebiti za mise, koje će služiti dotični župnik sv. Martina na Humu, a što još od kamata preostane, ima se jednako razdjeliti među siromašnima, koji će na njegovoj misi prisustvovati. Više od 10 for. ne smije ni jedan siromah dobiti. Ako k

³¹ HDA, Zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, fond 80, kutija 667, svezak VII., 1914./418, broj zapisa 452.; NAZ, NDS, Registri 1874., 1481./1874.

³² U dokumentu: »Iskaz svih pobožnih zaklada i nadarbinskih glavnica župe sv. Martina u Humu, koji se prema §15. «Naputka od 23. siječnja 1880. br. 271 u crkv. računima ne spominju», NAZ, NDS, Registri 1899., 1983/1899., pod rednim brojevima 10, 11, 12, 13.

*misi dođe manje siromaha, tako se svota ne može među malo siromaha podijeliti, tada se preostala svota sprema za dolazeću godinu, kad ih više dođe, da se može među njih porazdijeliti. Dotične kamate primat će i razdjeljivati župnik u Humu, a račune će polagati oblasti.*³³

Kao što u navedenom tekstu iščitavamo, svojom domoljubnom oporukom Eduard je - uvidjevši potrebu za podizanjem suvremenije i tehnički opremljene kazališne zgrade - zakladi za izgradnju hrvatskoga zemaljskog kazališta u Zagrebu ostavio svoje kuće i gradilišta u Ilici i Preradovićevoj ulici u Zagrebu, gdje su izgrađene palače Prve hrvatske štedionice i Hrvatske eksomptne banke. Navedene nekretnine prodane su 1891. godine za više od 700.000 kruna. Svojom oporukom Eduard je kasnije znatno pripomogao izgradnji doma hrvatskoj Thaliji, danas Hrvatskoga narodnog kazališta, svečano otvorenog 14. listopada³⁴ 1895. godine u nazočnosti cara Franje Josipa.

Širokogrudnost baruna Eduarda Jelačića prepoznao je i grad Zagreb pa je jednoj ulici, koja je nekada bila zapadno od bolnice Milosrdne braće, dodijelila njegovo ime. U vrijeme komunizma ulica je nekoliko puta preimenovana; najprije u Britansku, kasnije je nosila naziv po narodnom heroju Marinkoviću, da bi na koncu dobila ime po filozofu Frani Petriću.³⁵

Prodaja spomenutoga dobra Rugvica kraj Dugog Sela u Zagrebačkoj županiji zajedno s dobrom Hum, oporučno je s Eduardove strane bila namijenjena: za osnivanje stipendijske zaklade za dvojicu mladića iz obitelji plemića Jelačić i za potporu bivših podanika njegovih dobara.³⁶

Unatoč tome Eduard je i tom svojom oporukom, koja se imala *ad literam* održavati, ostavio silnu oporučnu glavnicu, od koje se od kamata nagrađuju svi oni koji će prisustvovati njegovim zadužnicama 16. kolovoza.

Blagopokojni Eduard barun Jelačić-Bužimski odredio je u oporuci od 27. travnja 1865. da treba cijelu ostavštinu, kada se namire oporučni zapisi, ostavinske pristojbe i troškovi, usmjeriti prema utemeljenju zaklade za uboge, iz koje se trebaju nadijeliti svi ubogi župe humske, koji budu na njegov smrtni dan prisustvovali zadužnicama u župnoj crkvi sv. Martina u Humu. Pokojni Jelačić nije u svojim riječima posljednje volje imenovao baštinika, već samo legate. Uočljivo je da pokojnik nije poznao veličinu te zaklade, jer kada bi se podmirila ostavština među legatima, tek poslije bi se uvidjelo da je preostali suvišak od ostavštine

³³ »Iz oporuke Eduarda baruna Jelačića Bužimskoga (...)«, *Obzor*, I. (1871.), br. 108, 7. XII.

³⁴ Miroslav ŠAŠIĆ, »Tijekom čitave prošlosti Zagreba, izgrađene samo tri kazališne zgrade«, *Vjesnik*, 17. listopada 2000., utorak, str. 11.

³⁵ Usp. <http://www.forum.hr/archive/index.php/t-147817.html>

³⁶ S[tjepan] BELOŠEVIĆ, Županija Varaždinska i slob. i kralj. grad Varaždin, Zagreb, 1926., str. 134.

namijenjen siromasima velik i da će svake godine, kada se na smrtni ostaviteljev dan obavi izvršenje oporuke, tj. nadijele se siromasi župe humske, ostati više stotina tisuća forinti,³⁷ glede kojih se u oporuci nije ništa ustanovilo.

Nezadovoljstvo zbog navedene situacije primoralo je bana da kod cara Franje Josipa I. kao vrhovnoga zakladatelja ishodi promjenu oporuke.

Time je prvotni zapis 17. prosinca 1882. godine³⁸ izmijenjen te se *daje svakomu na znanje, kojega se tiče, i pred kojega lice ovaj otvoreni list dolazi* da se, uz pridržanu dovoljnu svotu od 20.000 forinti za nagrađivanje ubogih koji će

Grof Eduard Jelačić
(Državni arhiv Zagreb)

³⁷ (...)»Obzirom ipak nato da je ovaj preostak po dovršenju ostavinske rasprave god. 1881. kod predaje ostavine u ruke kr. zemaljske vlade odjela za unutarnje poslove, iznosio svotu od 271.150 for. ter obzirom nato, da se kamatni dohodak od ove svote nebi mogao nikada potpunoma razdijeliti među uboge prisustvovaše u humskoj crkvi žalobnoj misi na dan smrti zakladateljeve (...)«, NAZ, NDS, Registri 1885., 922/1885.

³⁸ ŽABH, *Zakladnica za uboge župe Hum*, br. 23190.; NAZ, NDS, Registri 1891., br. 192/1891.; Registri 1885., 922/1885. i *Hrvatski učitelj*, XV (1891.), br. 10, 15. svibnja, str. 156.

prisustvovati misi zadušnici na dan njegove smrti, dio ostavštine upotrijebi za *dobrotvorne svrhe osobito takove, koje su mogle biti u nakani pokojnikovoj*.³⁹

Tako je za uzdržavanje *učione* (škole) i crkve u Humu namijenjena svota u iznosu od 25.000 forinti, iz koje su se zatim, zahvaljujući kamatama, namicala sredstva za obnovu crkve i njezine unutrašnjosti.

Prema izmijenjenom tekstu Jelačićeve oporuke koja je necjelovita objavljena u časopisu *Hrvatski učitelj*, ostavljena je povećana svota od 40.000 forinti za *podporu bivših podanika zakladateljevih na Humu i Rugvici*, dok je u svrhu uzdržavanja učionice u Rugvici bilo namijenjeno 15.000 forinti. Ostali se pak višak iz zaklade Eduarda baruna Jelačića, 205.000 forinti, prema prijedlogu kraljevske-hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade u Zagrebu, uložio u osnivanje zemaljskoga sirotišta za siromašnu, napuštenu djecu u Zagrebu na Josipovcu, koje je u čast zakladatelju nosilo njegovo ime.⁴⁰ Ova je zadužbina ukupno iznosila 305.000 forinti. Zaklada je u konačnici propala zbog ratnoga zajma koji je prouzročio Prvi svjetski rat.⁴¹ Ekonomskim rječnikom kazano, visoka inflacija i nepovoljna promjena kune u dinar u omjeru 4:1 u potpunosti ju je uništila 1919. godine.

Sukladno donesenoj odluci izdaju se zatim dvije zakladnice:

1. Zakladnica za uzdržavanje crkve i učione u Humu kojom upravlja kraljevski vladin odjel za bogoštovje i nastavu, dok blagajničkim poslovima rukovodi kraljevska zemaljska blagajna u Zagrebu, a računsku kontrolu vodi Kraljevski računski ured.

Iz dohodaka ove zakladnice imala se ponajprije namiriti plaća učitelju *pučke učione* u Humu sv. Martina i podmiriti sav trošak za potrebe učenja, za uzdržavanje zgrada, školskoga vrta (njegovo rasprostranjenje ili ograđenje, nabavu oruđa, itd.) Preostali godišnji zakladni dohodak, nakon utroška u školu, morao je iznosi najmanje 500 forinti⁴² te se taj isti svake godine⁴³ trebao utrošiti na popravak, uređenje, uzdržavanje pa čak i za nadogradnju župne crkve. Ona svota novca koja u pojedinoj godini ne bi bila potrošena, imala se iznova uglavničiti u korist župne crkve. Brigu za godišnje, kako školske tako i crkvene proračune, bili su dužni voditi mjesni školski odbor (za školske prilike) i mjesni župnik (za crkvene prilike), koje su preko kraljevske podžupanije predložili kraljevskoj zemaljskoj vladi.⁴⁴

³⁹ Usp. »Jedna zadužbina bar. Jelačića«, *Hrvatski učitelj*, IX (1885.), br. 5, 1. ožujka, str. 78. i ŽABH, *Zakladnica za uboge župe Hum*, br. 23190.

⁴⁰ Usp. »Jedna zadužbina bar. Jelačića«, *Hrvatski učitelj*, IX (1885.), br. 5, 1. ožujka, str. 78. i ŽABH, *Zakladnica za uboge župe Hum*, br. 23190.

⁴¹ ŽABH, *Računska knjiga crkve sv. Martina i kapele sv. Jelene* [Križarice].

⁴² NAZ, NDS, Registri 1885., 2782/1885, 569/1903.

⁴³ NAZ, NDS, Registri 1890., br. 67/1890.

⁴⁴ NAZ, NDS, Registri 1885., 922/1885.

Na račun zaklade i doprinosima župljana ponajprije je, budući da se ukazala potreba za proširenjem crkvenog groblja, godine 1888. župa za svotu od 360 fr. iz prihoda zaklade baruna Eduarda Jelačića kupila jedan dio zemljišta zvan *Bubenj ležeći u Kobilnjaku* u površini od jedne rali od zadruga Hleb, što nam posvjedočuje kupoprodajni ugovor pohranjen u župnome arhivu od 20. veljače 1888. te samim time župna crkva sv. Martina u Humu postaje vlasnicom groblja - kako to svjedoči gruntovni ured kr. sudbenog stola u Varaždinu u rješenju 27. X. 1888. br. 3704/3.⁴⁵ Prema riječima župnika Kotarskoga kupljeno mjesto za groblje jest dostojno i najprikladnije što se je moglo u ovoj okolici naći i na zadovoljstvo svih ovdašnjih župljana.⁴⁶

Ujedno, potreba o izgradnji mrtvačnice u župi pokrenuta je za župnikovanja Ivana Kotarskoga koji predlaže da se ona financira novcem iz zaklade baruna Eduarda Jelačića.⁴⁷

Godine 1902. godine obnovljena je unutrašnjost župne crkve, stari oltari izmijenjeni su novima;⁴⁸ a u vrijeme župnikovanja Ivana Kotarskog, zahvaljujući zakladi pokojnoga Eduarda Jelačića, 1895. godine postavljene su nove orgulje mehaničkoga sustava malenog opsega graditelja iz Zagreba Ferde (Ferdinanda) Heferera (1853.-1928.) kao 155. opus na kor župne crkve s deset registara (Subbass 16', Octavbass 8', Coppel 8', Gamba, Wienerflöte 4', Cornett 3fach, Dolcean 4', Octav 2', Regal 4', Principal 8') i jednim manualom te su *kolaudacijom primljene uz pohvalu graditelja*.⁴⁹ Samim time orgulje su se ugodno uklopile u ambijent crkve i nisu narušile kasnobarokni stil toga crkvenog prostora.

⁴⁵ Usp. NDS, Registri 1932., br. dokumenta 2624/1932.

⁴⁶ Usp. NDS, Registri 1888., br. dokumenta 1268/1888.

⁴⁷ Usp. NDS, Registri 1893., br. dokumenta 3058/1893.

⁴⁸ Do konca listopada 1902. godine završeno je cjelovito unutrašnje uređenje župne crkve sv. Martina u Humu koja je time spašena od propadanja na način da je dotadašnji prvotni inventar bio u cijelosti izmijenjen. Stari trošni oltari bivaju zamijenjeni s iznova načinjenim žrtvenicima - sv. Martina, Srca Isusova, Majke Božje i sv. Valentina; postavljen je novi tarac, tj. pod od keramičkih pločica nabavljen iz Bedekovčine preko poduzeća »Zagorka«. Pribavljen je novi luster te lampa vječnoga svjetla. Oslikavanje cijele crkve izveo je Ivan Drusany, rodom Samoborac. Cjelokupna obnova izvedena je na račun zaklade pokojnoga baruna Eduarda Jelačića od glavnice u iznosu od 50.000 kruna, koji je ostavio određenu svotu za crkvu sv. Martina, te doprinosima župljana.

Onašnji upravitelj župe Ivan Tomašković teško bi bez pomoći župljana priveo obnovu kraju. Župljani, koliko god bili siromašni, ipak su za Boga i njemu u čast pritekli u pomoć sa 800 kruna, pa su se tim novcem tada mogli nabaviti novi liturgijski predmeti: svijećnjaci, kanonske pločice, luster, lampa za vječno svjetlo, kao i nova kadionica s lađicom. Obnovi je uz visoku kraljevsku zemaljsku vladu, koja se ipak odvažila posuditi novac na račun zaklade župne crkve s 5 posto kamate uz amortizacijsku otplatu, pripomogla i veleposjednica u Humu Franjica Margetić koja je župnoj crkvi darovala krasno nebo u vrijednosti od 210 kruna.

⁴⁹ KAZ (dalje Kaptolski arhiv Zagreb), *Kanonske vizitacije arh.[iđakonata] Kemlek (Kalnik)*, prot. 144/XV, 1898. i 1913. godina. Usp. *Varaždinski viestnik*, VIII (1897.), br. 6.

Spomenimo da je barunova briga za održavanje školske zgrade i napredak školstva u Humu uočena i u njegovoj osnovanoj zakladi 1886. godine od 2.500 for koja je, nažalost, propala za vrijeme I. svjetskog rata jer je novac bio uložen u ratni zajam. Isto tako, njegovo imanje preuzima država pošto je život okončao bez nasljednika.

Od nepokretne imovine školi je pripadao i komadić zemlje koju joj je poklonio barun Eduard Jelačić sa cjepilnjakom za školsku djecu i vrtom za učitelja.

Svoju brigu iskazao je i prema područnoj školi u Breznici. Naime, govoreći o školstvu u Breznici moramo istaknuti da je zgradu koja se 1925. godine adaptirala u školske potrebe u 19. stoljeću sagradio barun Eduard Jelačić, koji je imao svoje dvore u Humu uz tamošnju školu. Ovu je zgradu izgradio s namjerom da će mu služiti za odgajanje djece. No, budući da nije imao potomaka, kao takva, zgrada obitelji Jelačić nije bila potrebna te je, nakon njegove smrti, prodana 1889. godine svetoivanjskom vlastelinu Arthuru pl. Ožegoviću za svotu od 1800 forinti.

Kraljevska županijska oblast u Zagrebu dopisom svojim od 6. listopada 1889. br. 12561 priopćila je naredbu visokoj kraljevskoj zemaljskoj vladi, odjela za bogoštovje i nastavu - 20. rujna tekuće godine br. 8747 - da se odobrava kupoprodajni ugovor iz 26. lipnja 1889. godine *dobra Hum sv. Martin na Lonji* što ga je Arthur pl. Ožegović kupio od zaklade za odgajanje dvojice mladića iz obitelji Jellachich de Bužim.⁵⁰

2. Zakladnica »za uboge župe Hum«.⁵¹ Tom zakladom upravlja Kraljevski zemaljski vladin odjel za unutarnje poslove, blagajničkim poslovima rukovodi kraljevska zemaljska blagajna u Zagrebu kod koje je zakladni imetak od 20.000 forinti u pohrani, dok računskom kontrolom rukovodi Kraljevski računski ured. Pravo na pruženu pomoć u novcu imali su samo oni ubogi, kako je želio utemeljitelj zaklade, koji su 16. kolovoza, na dan zakladateljve smrti, prisustvovali čitanoj misi. Kako bi se što racionalnije i svjesnije pružila pomoć ubogima,

⁵⁰ »Upravni odbor žup. varaždinske«, *Hrvatska straža*, varaždinski list za politiku i občinske interese, IV (1889.), br. 45, 9. studenoga. Po Arthurovoj smrti kupio je zgradu i okolno zemljište Spitzer koji ju je parcelirao te naposljetku zgradu s livadom i voćnjakom prodao načelniku brezničkohumske općine g. Franji Margetiću ml. Tijekom 1920. godine tadašnju vlastelinsku zgradu na posjedu »Breznica«, posjednik Franjo Margetić ml., prodaje općini za svotu od 125.000 kruna s ciljem adaptacije u školsku zgradu. Dozvolom Pokrajinske uprave za Hrvatsku i Slavoniju u Zagrebu, god. 1923. br. 41445, dopušteno je otvorenje jednorazredne škole u Breznici. Zadobivenim dopuštenjem razredna nastava u brezničkoj područnoj školi počela se odvijati od siječnja 1925. godine nastupom učiteljice gđe Zorke Derković, kandidatkinje pučkog učiteljstva iz Novoga Marofa. Prije otvorene brezničke škole djeca s ovoga područja polazila su matičnu školu u Brezničkom Humu u kojoj su tijekom 1925. godine poradi pomanjkanja učiteljstva bila obučavana samo po *tri poludneva nedjeljno*.

⁵¹ ŽABH, *Zakladnica za uboge župe Hum*, br. 23190.

crkveni skrbnici zajedno sa zvonarom bili su dužni svake godine 16. kolovoza popisati uboge koji prisustvuju posmrtnim (žalobnim) misama te taj popis predati župniku, koji bi tada raspodijelio novac tako da nijedna osoba ne dobije više od 10 forinti.⁵² Kako bi se izbjegla nepravda, taj je popis redovito rađen jer svećenik tijekom mise nije mogao voditi brigu o tome je li pojedinac koji moli potporu prisustvovao misi zadušnici. Za uloženi trud prilikom sastavljanja popisa, crkveni skrbnici kao i zvonar bili su nagrađeni s pet forinti, a župnik ili njegov namjesnik s deset forinti.

Odlukom kraljevske zemaljske vlade 5. veljače 1885. godine⁵³ odlučeno je da se u sljedećih deset godina samo 700 forinti dostavi humskom župniku u svrhu razdjeljivanja, budući da je godišnji zakladni dohodak iznosio 840 forinti. Preostalih 140 forinti, uključujući i eventualni ostatak od novca namijenjenog razdjeljivanju, služilo je za namirenje upravnih troškova, a preostala svota nakon toga se trebala uglavničiti.⁵⁴ Po isteku tih deset godina kraljevska zemaljska vlada ponovno je trebala odlučiti o svoti koja bi se razdjeljivala sljedećih deset godina.

Zemaljsko sirotište za nezbrinutu i napuštenu djecu "Eduard Jelačić" na Josipovcu (Josipovom brijegu) u Zagrebu

U narodu hrvatskom vječni spomen, a u Boga milost dobrotvoru baronu Eduardu Jelačiću Bužimskom koji je svojim oporučnim spisom pripomogao zemaljskom sirotištu za nezbrinutu i napuštenu djecu na Josipovcu u Zagrebu i Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu.

U samostanu časnih sestara magdalenki na zagrebačkom Josipovcu, smješten na adresi Nazorova ulica 51, 1880. godine otvoren je »industrijalno kućni zavod za djevojke«. Nakon osam godina postojanja samostan iz dotadašnjega vlasništva sestara magdalenki prelazi u vlasništvo zemaljske vlade koja ga otkupljuje na dražbi, nakon što je zbog lošeg upravljanja samostan otišao u stečaj. Prihodi za njegovo uzdržavanje osigurani su iz zaklade, što ju je oporučno ostavio potomak obitelji Jelačić, Eduard. Zakupljeni prostor adaptiran je u dječju ustanovu i namijenjen je kao što je već spomenuto, siročadi, nezbrinutoj i napuštenoj djeci bez roditelja.⁵⁵ Spomenutom sirotištu dano je "ime po barunu od kojeg je i zakladni imetak potekao", ime baruna Eduarda Jelačića Bužimskoga, nekadašnjeg »podkancelara i kraljevskoga dvorskoga savjetnika kancelarije hrvatsko – sla-

⁵² NAZ, NDS, Registri 1891., br. 192/1891.

⁵³ ŽABH, *Zakladnica za uboge župe Hum*, br. 23190.

⁵⁴ Usp. ŽABH, *Zakladnica za uboge župe Hum*, br. 23190 i NAZ, NDS, Registri 1885., br. 922/1885.

⁵⁵ Miroslav ŠAŠIĆ, »Kućni zavod za djevojke«, *Vjesnik*, 20. studenoga 2001., utorak, str. 17.

vonsko – dalmatinske i Njegova c. i kr. apostolskog Veličanstva pravoga tajnoga savjetnika.«⁵⁶ Time je prvo zemaljsko sirotište započelo s radom početkom studenoga 1888. godine »nakon ugovora sklopljenih između visoke kraljevske zemaljske Vlade i nadstojništva samostana milosrdnih sestara u Zagrebu, koje je preuzelo svu njegu, odgoj i nauku, te je dne 4. studenoga 1888. redovito započela školska obuka.«⁵⁷ Sestre su se brinule o četrdeset dječaka i dvadeset djevojčica.⁵⁸ *Narodne novine* o tom Zavodu zabilježile su slijedeće: *U sadanjih oskudnih vremenih, gdje je većim dielom nestalo seoskih zadrugah, tih utočištah nemoćnih staracah i sirotčadi bez roditeljah, taj zavod je od neocjenive vrijednosti, tim veće, što dosele nismo imali ni jedan zavod ove vrsti, izuzev donjekle osječko nahodište. Sirotah svagdje i uvijek dosta ima, a pomoći žalibože riedko kada. (...) Njegovo Veličanstvo blagodostojalo je previšnjim riešenjem od 27. veljače 1889. god. premilostivo odobriti statut, što ga je kr.[aljevska] zem.[aljska] vlada o tom zavodu sastavila. (...)*⁵⁹

Vođenje sirotišta povjereno je sestrama milosrdnicama reda sv. Vinka Paulskoga. Prva upraviteljica bila je sestra Magna Saurer koja je obavljala spomenutu službu punih dvadeset i pet godina.

U desetom broju časopisa *Hrvatski učitelj* 1891. godine u naslovu »Sirotište na Josipovcu« iščitavamo vrlo detaljno opisanu strukturu i funkcioniranje novooosnovanoga sirotišta.

(...) U taj zavod primaju se sirote bez roditelja ili barem bez otca, ako su pripadnici kraljevina Hrvatske i Slavonije. Svrha zavoda jest, da neimućnim sirotam poda njegu, odgoj, i nauku, a kad iz zavoda izstupe, prikladnu potporu, da postanu valjanima i koristnima građani.

Sirote primljene u zavod dobivaju u istom hranu, stan i odielo, onda postojećim školskim zakonom propisanu elementarnu poduku po propisno osposobljenih učiteljih ili učiteljica, a škola ima pravo javnosti, te stoji pod istim nadzorničtvom pod kojim i sve pučke škole grada Zagreba. Poslije svršene pučke škole dobivaju pitomci i obrtnu obuku u nekojih obrtih tako, da izlazeći iz zavoda mogu budi u obrtu, budi u služinskom odnošaju samostalno svoj kruh služiti. Elementarna obuka traje kako je školskim zakonom propisano (4 godine), a obrt dvije godine, tako ipak, da se za vrijeme obrtne obuke elementarna opetuje. U zavod primaju se pitomci kada navršše sedmu godinu života, da odmah mogu po zakonu redovito započeti školsku obuku.

U zavodu namješten je osim ostaloga gospodarskoga osoblja i jedan svećenik kao prefekt, koji je ujedno i katehetom, te jedna častna sestra milosrdnica kao

⁵⁶ *Hrvatski učitelj*, XV (1891.), br. 10, 15. svibnja, str. 156.

⁵⁷ *Hrvatski učitelj*, XV (1891.), br. 10, 15. svibnja, str. 156.

⁵⁸ Miroslav ŠAŠIĆ, »Kućni zavod za djevojke«, *Vjesnik*, 20. studenoga 2001., utorak, str. 17.

⁵⁹ »Zemaljsko sirotište baruna Jelačića«, *Narodne novine*, LV (1889.), br. 64, 18. ožujka.

učiteljica.

Koncem godine 1889./90. bilo je 60 pitomaca i to 40 muških i 20 ženskih. Ove potonje odieljene su od muških i smještene na Vilu kod sv. Duha, gdje čč. sestre milosrdnice svojim troškom posebno već uzdržavaju školu za žensku mladež onoga okoliša (...)⁶⁰ Zaklada baruna Jelačića od koje se sada (1889. god.) uzdržava sirotište iznosi osim zavodskih sgrada i zemljištah (Josipovac) svotu od 243.641 for. temeljnoga imetka.⁶¹

O spomenu na stotinu i dvadeset godina skrbi o nezbrinutoj djeci na Josipovcu autor istoimenoga teksta u časopisu Vjesnik Miroslav Šašić iznosi još neke relevantne podatke o toj instituciji: ...Za smještaj dječaka u sirotištvu zaklada bi plaćala po 150 forinti godišnje. Dječaci bi u domu ostajali dok nebi izučili neki zanat. Na odlasku su dobivali otpremninu – odijelo, sanduk rublja i novčanu pripomoć. Često im je i upraviteljica pronalazila posao. Od samih početaka u sirotištu je djelovala i osnovna škola, a pojedine sestre su radile i kao učiteljice. Godine 1888. grad je izgradio javnu cestu pored zgrade sirotišta, pa je podizanjem brojnih vila i ljetnikovaca cijeli kraj oživio i postajao jednim od najljepših djelova Zagreba.⁶²

Eduardov doprinos kulturnom razvoju grada Zagreba - Hrvatsko narodno kazalište

Doprinosu kulturnoga razvoja grada Zagreba uvelike je pripomogao dobrovoljni prilog baruna Eduarda Jelačića koji je on svojom oporukom ostavio za izgradnju kazališta. U tu je svrhu namijenio materijalni prihod iz imanja u Mađarskoj i veliko gradilište na početku Ilice.

Projektanti zgrade bili su bečki arhitekti Herrmann Helmer i Ferdinand Fellner kojima je nakon šesnaest i pol mjeseci gradnje zgrada Hrvatskoga narodnog kazališta bila 32. koju su gradili u Europi. Već spomenuto svečano otvorenje neobarokne zgrade zbililo se 14. listopada 1895. godine.

»Curia Jellachichiana« u Humu

Humski brdovit krajolik krasile su skromne, jednostavne obiteljske selske hižice slamom pokrite i domaćim blagom okružene. No, bilo je tu i zidanih kuća koje su pretežno bile pod grofovskim vlasništvom. Iz matica obitelji možemo iščitati i također uvidjeti nekolicinu raspršenih *hižica* u kojima je boravila skromna

⁶⁰ *Hrvatski učitelj*, XV (1891.), br. 10, 15. svibnja, str. 156.-157.

⁶¹ »Zemaljsko sirotište baruna Jelačića«, *Narodne novine*, LV (1889.), br. 64, 18. ožujka.

⁶² Miroslav ŠAŠIĆ, »Stotinu i dvadeset godina skrbi o nezbrinutoj djeci na Josipovcu«, *Vjesnik*, 10. listopad 2000., utorak, str. 9.

selska obitelj, a i naići na bogata vlastelinska imanja na kojima su uz njih boravili i njihovi sluge brinući se za njihovo blago.

Na vlastelinskom posjedu obitelji Jelačić, *curia Jellachichiana*, još za vremena dok je to dobro bilo u vlasništvu Danijela Jelačića, spominje se Ivan Gorences, trgovac (oko 1792. godine) i kmet na *bona Hum* Stjepan Bejuk. Tijekom 19. stoljeća humsko i hrašćinsko dobro, nasljeđuje Danijelov sin Eduard Jelačić koji na njemu boravi sa suprugom Antonijom, rođenom Kanižaj. Za njegova boravka podložnikom mu je bio Franjo Veršić, *inquilini Figulus* (lončar).

Na dvoru komornika Eduarda Jelačića u drugoj polovici 19. st. spominje se *služkinja* Jana Perdjun zajedno sa *španom* Rokom Perdjunom i ostalim slugama Blažom Perdjunom, lugarom Medjeralom, *birušom* Jurjem Gabrekom, Bortekom Blažom *telicarem*, Tomom Pucakom *kočijašem*, Matom Babićem *tesarom*. Osim spomenutih barunu su još službovali vrtlar, kravar i tokar.

Dobro Jelačićevih u Humu sastojalo se i od vinograda za koji je u prvoj polovici 19. stoljeća bila zadužena obitelj Mrak.

U drugoj polovici 19. stoljeća na ovome dobru služila je obitelj Kerep, Valentin i Barbara rođena Marić, zajedno s obitelji Pavković, Ivanom, sa ženom Anom rođ. Konrath i sinom Josipom.

Krajem 19. stoljeća na ovome posjedu, u gradu Humu, boravio je cestar iz Štrigove Josip Martinjak sa suprugom Magdalenom rođ. Šuman, dok prema matici obitelji koja obuhvaća razdoblje od 1875. do 1897. saznajemo da je ovdje boravio i Franjo Šafar.

Daljnji nasljednici dobra »Hum« - vlastelinska obitelj plemenitoga roda Ožegović – Barlabaševački i posjednik Franjo Margetić, ml. i st.

Nekoliko godina nakon Eduardove smrti, točnije početkom osamdesetih godina 19. stoljeća, zakladno dobro »Hum« na brijegu sa starinskim dvorom prelazi u vlasništvo Tita pl. Ožegovića-Barlabaševačkoga rođenog 5. prosinca 1828. godine. On je već tada u vlasništvu posjedovao plemićko dobro »Breznica« uz samu cestu. Naslijedio ga je nakon očeve smrti 26. veljače 1849. godine. Breznički posjednik, Tito pl. Ožegović, bio je oženjen s Josipom, rođ. Kraljić te s njom imao sedmero djece.

Kao najstariji potomak te obitelji na brezničkome posjedu spominje se ime Tome Ožegovića, Josipova oca, koji je početkom 19. st. obavljao službu *poštanskega meštra*. Plemićka obitelj Ožegović preuzela je upravu pošte u Breznici, koju je Toma kao prvi službenik prenio na obiteljske potomke.

Obitelj pl. Ožegović-Barlabaševački potječe od prastare hrvatske obitelji koja je dobila plemstvo još od kralja Bele IV. u 13. stoljeću. Njihovo je obiteljsko pori-

jeklo selo Barlabaš ili Barlabaševac u župi Gornja Rijeka.

Kupnjom imanja pokojnoga Eduarda Jelačića koje je tada bilo u vlasništvu države⁶³ Tito pl. Ožegović zajedno je sa svojim sinom Arthuro⁶⁴ znatno proširio obiteljsko vlastelinstvo koje je i ostavio sinu Arthuru nakon smrti 1906. godine.

Ono što je još rodbinski čvršće povezivalo vlastelinske obitelji Ožegović-Barlabaševački i Jelačić bio je brak Marcela Nikole Jelačića, sina Kazimira i supruge mu Josipe, rođ. Daubači od Dolja, s Idom,⁶⁵ kćeri Tita pl. Ožegovića-Barlabaševčkog i supruge Josipe. Marcel i njegova žena Ida, rođ. Ožegović pojavljuju se 1885. god. u humskoj župi kao krsni kumovi.⁶⁶

Krvni nasljednik Tita pl. Ožegovića-Barlabaševčkoga, sin Artur Ožegović, za vrijeme dužega gospodarenja na dobru Hum izgradio je lijepe gospodarske zgrade, nakon čega ga je rasparcelirao među seljacima.

Posjednik Franjo Margetić, stariji i mlađi

Na humskome teritoriju, matične knjige obitelji koje obuhvaćaju razdoblje od 1851. do 1897., spominju dvor grofa Oršića na kojem je službovao Franjo Margetić st., rođen 1842. godine. Oženio se Franciskom rođenom Vincek.

Pritom je u Matici obitelji zapisan podatak da je Franjo Margetić »kupio« dvorac obitelji Oršić. No, usmena nas predaja zadržana u mještana usmjerava na pravu istinu o Margetićevu stjecanju bogatstva. Naime, prema pričanju mještana nakon službovanja kod hraščinskoga župnika u službi *kočijaša* i *forengaša*, Franjo st. zaposlio se kod grofa hraneći krave, konje i svinje, i to baš u vrijeme propadanja grofovije. Svojim lukavstvom prisvojio je sve vrijednosne dokumente i odnio ih u susjedno selo, zaselak *Haci* k jednome svome poznaniku. Zahvaljujući strogo čuvanim vrijednosnim papirima postao je nasljednik svega imanja koje je posjedovala obitelj Oršić, a koje je on prije svoje smrti 4. lipnja 1889. godine⁶⁷ razdijelio svojoj djeci, među kojima ponajviše sinu Franji Margetiću ml., rođenom 6.

⁶³ Školska spomenica [OŠ Breznički Hum] 1880. - 1967.

⁶⁴ Arthur pl. Ožegović rođen je 17. lipnja 1859. god. Obrazovanje je stekao je u *Kraljevskoj gimnaziji Varaždinskoj*. Oženio se 27. rujna 1892. s Annom Marijom Löffler, rođenom 5. ožujka 1865. godine.

⁶⁵ Ida Ožegović, rođena 1. svibnja 1857., pripada lozi Ožegović-Pohvat, koja je imala svoju djevodinu u Vinarcu i koja je u grani Idinoga strica Metela stekla barunat 1858. godine. Na zagrebačkom Mirogoju, među velikim arkadama, njena je grobna ploča, epitaf obiteljske grobnice zlatarskih Jelačića na kojem je zapisan nadnevak njezine smrti 6. rujna 1929. godine. Među genealoškim podacima, u analizi obiteljskih veza spomenutih obitelji vrijedi spomenuti ime Doroteje Jelačić od Biševića koja je bila Idina prabaka.

⁶⁶ Usp. HDA, Matica krštenih Breznički Hum, M-1925, pod 23. III.

⁶⁷ O tragičnome događaju može se čitati u varaždinskom tjedniku: *Hrvatska straža*, IV (1889.), br. 23, 08. lipnja 1889.

kolovoza 1874. godine.

Naslijedivši očevo bogatstvo, Franjo Margetić ml. kasnije uz to dobro kupuje i nešto obližnjih vlastelinskih zgrada i zemljišta, među kojima i bivši posjed Jelačićevih *grad Hum*.

Otkinuti list papira – pisani trag pohoda bana Josipa Jelačića Brezničkome Humu 1849. godine

Sačuvanim otrgnutim listom papira iz matice umrlih župe Breznički Hum iz 1849.-1875. godine očuvana nam je trajna pisana uspomena na **življenje plemnitoga roda Jelačić na humskome tlu**.

Dopisnik »Katoličkoga lista« petnaestak godina kasnije, izvještavajući o kanonskome pohodu Zelinskome dekanatu 1866. godine, spominje humsku uspomenu: *putujući jednom ovim krajem, ban Josip Jelačić navrnuo se i k tamošnjem (humskom) župniku, opazio zapisnik mrtvih, stao ga pregledavati, prihvatio pero te svojom slavnom desnicom na prvom listu evo krasne rieči zabilježio:*⁶⁸

*U studenom tom krevetu
Prespij mirno večnu noć;
Koj se rodi na tom svētu,
Svaki mora amo doć.*⁶⁹

Jelačić, ban.

Otkinuti list papira sa spomenutim zapisom bana Josipa Jelačića u matičnoj knjizi umrlih – *Matica martvih započeta godine od narodjenja Isusa Krista: hiladu osamsto četardeset devete, župe Sv. Martina u Humu*, koja datira od 1849. godine, pronađen je tada među nerazvrstanim župnim spisima 2010. godine.

Spomenuti zapis svjedoči kako se hrvatski ban Josip Jelačić Bužimski (od Buzina) zaustavio u Brezničkom Humu da bi posjetio svoj obiteljski ogranak, točnije Eduarda baruna Jelačića. Tom su prigodom Eduard i Josip Jelačić pohodili i humskog župnika Petra Janušića,⁷⁰ Eduardovog prijatelja i pobratima od mladosti.

⁶⁸ Usp. »(Dopis) Iznad Zeline«, *Katolički list*, XVII (1866.), br. 41, 11. listopada, str. 327.

⁶⁹ ŽABH, otkinuti list papira iz matice umrlih originalnoga naslova *Matica martvih započeta godine od narodjenja Isusa Krista: hiladu osamsto četardeset devetu, župe Sv. Martina u Humu* pohranjena je u Hrvatskom državnom arhivu, M-1777. U izvorniku Jelačićeva zapisa posljednji stih glasi: "Vsaki mora amo doć" (*op. a.*).

⁷⁰ Petar Janušić (1843.-1860.) rođen je 5. kolovoza 1809. godine. Rodom je iz Zagreba. U zapisniku kanonskoga pohoda u Sv. Ivanu Zelini 28. i 29. svibnja 1841. godine, piše da je star 33 godine, svećenik 10 godina te da je te 1841. godine došao u Zelinu za kapelana u kojoj je tada bio mjesec dana. Petar Janušić krajem mjeseca rujna 1843. postao je administratorom župe sve do 19.

Shodno spomenutom, ovaj sačuvani vrijedan otrgnuti list, tj. dokument pisan rukom hrvatskoga bana Josipa grofa Jelačića, čuvan i deponiran u župnome uredu/arhivu sv. Martina biskupa u Brezničkome Humu, upućuje na doprinos i utjecaj obitelji Jelačić Brezničkom Humu te na življenje plemenitoga roda Jelačić na humskome tlu.

prosinca 1845., kada je preuzeo službu župnika (*parochus*) župe Hum. Petar Janušić bio je župnik u Humu sve do 1861. godine kada je 19. ožujka 1861. godine *zvono, posvećeno i okršteno, moralo oglasiti (navijestiti) tužnu istinu, ka sakrivena ostati ne može; Petar Janušić, župnik humski, isto jutro za uvijek se oprosti, a tužna ga braća, prijatelji i župljani njegovi dne 21. tog mjeseca popratit će do tiesnoga pristaništa vječnoga zemskoga sna. Lijepim riječima u Katoličkome listu ostale su uspomene na župnika Janušića i njegov sprovod u kojemu ističe da su se pokojniku dokinule teške brige njegove, koje odano podnese na slaboj ovoj župi, ostaviv i otčinske ljubavi, koja se kod seoskih mnogih svećenikah na tom svijetu tek ponešto na njihovih grobovih, ali tamo prekozemno u očih Svevidećega pravedno uvažuju. Razkinuli su mu se i uzki druževni vezi, koji ga ugodno spajahu s braćom, prijatelji i znanci, ostaviv njim dragu uspomenu svoju vesele čudi i ljubke prijaznosti. Njega ljubljahu svećenici i svetovnjaci, odlučni i prosti, njega štovahu župljani njegovi, kojih suze najbolji bijahu svjedoci njihovih – njim toliko putah kao i ostalim seljanom našega naroda griješno zanijekanih čuvstvah.*

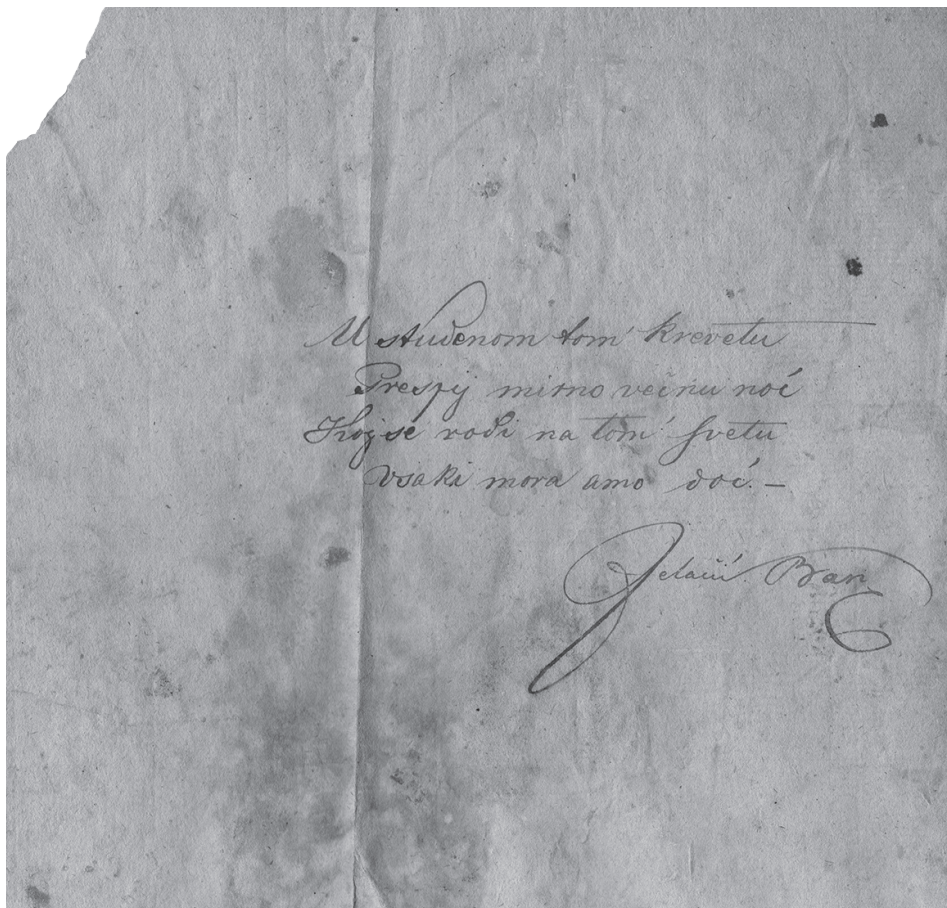
Časni starac naš podjašprišt blagoslovi mu grob pobožnom molitvom, a suze naokolo molećih nakvase mu crnu zemljicu, u kojoj počiva.

Poslie zadušnicah nenadano proslovi mrtvačko u srdce dirajuće slovo bisaški župnik g. J.[osip] Šavor, izbrojiv neizmjerne slasti, koje dragi Bog čovjeku podaje, ali i mnogo kapljicah čemerne tuge, s kojom providnost Božja zamjenjuje srećne dane života našega. Na odru mrtvačkom pokazao nam je prst Božji, s kojim Bog odlučuje stanku životu čovječjemu: doвле, i nikud dalje! Nadalje župnik bisaški ističe: Jako i čilo tielo ruši se migom njegovim, kao dub usried visoke gore, te za tinji čas od četrdeset satih zdravlje i smrt osladi i ogorči pokojnika našega trenutke. Bezbožnici, kojim je sama priroda Bog, tu nek pamte nemoć božice svoje; jer dok ona stogodišnji zaobeća život, sveta volja jedinoga Boga upolovi račun, a višak utamani.

Neima našega Petra više – reče govornik tužni riječju tako tužnom, da nas je zasjeklo u srdcu, a na oči su suze nam posilile. Jecajući pomolismo se Bogu i zadnji s Bogom Petru iztisnusmo – zapisao je tugujući očevidac nazočivši sprovodu domaćemu župniku Janušiću.

Na sprovodu su među svećenicima još bili: Josip Mikec, župnik remetinečki, ujedno i dekan, potom Franjo Mihelić, župnik iz Zagreba, Stjepan Mihalinić, zelinski župnik, Ignacije Lemić, župnik iz Zajezde, Franjo Kušec, župnik bedenički, Josip Mlinarić, župnik susjedne župe Hrašćina, Franjo Horvat, župnik ljubeščanski, Ignacije Vernak, župnik župe Visoko, Stjepan Haukovec, župnik Mađareva te Mijo Kašaj, kapelan u Remetincu.

U svojoj 52. godini života, 29. svećeništva, a u 17. godini službovanja u župi sv. Martina biskupa u Humu, župnik Petar biva pokopan na župnomu groblju 21. ožujka 1861. godine. Presv. g. komornik **Eduard Jelačić Bužimski** dade svome pokojnomu prijatelju i pobratimu od mladosti zadnji stan ozidat. Hvala njemu, Petru pokoj, a dika Bogu!, usp. »Iz kotara zelinskoga – dopis«, *Katolički list*, XII. (1861.), br. 13, 28. ožujka – četvrtak, str. 103.

Zapis bana Josipa Jelačića na otkinutome listu iz matice umrlih, originalnog naslova "Matica martvih započeta godine od narodjenja Isusa Krista: hiladu osamsto četrdeset deveta, župe Sv. Martina u Humu" (Župni ured/arhiv)

Zašto i tko je otkinuo prvu stranicu iz »Matice martvih započete godine od narodjenja Isusa Krista: hiladu osamsto četrdeset devete, župe Sv. Martina u Humu«?!

Što je bio povod da se »otkine« zapis bana Josipa Jelačića iz humske župne matične knjige mrtvih koja datira od 1849. godine?

Naime, nakon preuzimanja vlasti 1945. godine, komunističko je vodstvo krenulo u izradu novih zakona koji su bili u skladu s komunističkom ideologijom. Jedan od tih zakona regulirao je i pitanje matičnih knjiga. Prema tom Zakonu, koji je donesen 1. travnja 1946., sve crkvene matične knjige župnici su

morali, na zahtjev državnog matičara, staviti mu na raspolaganje radi uvida i prepisivanja.⁷¹

U siječnju 1949. objavljen je novi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o državnim matičnim knjigama. Zakonom je bilo predviđeno novčano kažnjavanje ili kažnjavanje popravnim radom vjerskih predstavnika koji izvrše nove ili naknadne upise u matične knjige koje su zaključene. Predviđeno je bilo i oduzimanje matičnih knjiga od vjerskih predstavnika i predaja tih knjiga na čuvanje nadležnom matičaru. Također je bilo zabranjeno krštenje djece ili pogreb obaviti prije nego se podatci o rođenom ili umrlom unesu u državne matične knjige.⁷²

To je izazvalo negodovanje i prosvjede crkvenih vlasti.⁷³ Shodno tome, ranije spomenuta regulacija zakona koja se doticala državno–crkvenih odnosa potaknula je, predmnijevam, vlč. Petra Berislavića,⁷⁴ humskoga župnika na ovaj čin, kojemu je namjera bila sačuvati taj vrijedan Jelačićev zapis od strane komunističke vlasti. Na taj način Berislavić je humskome narodu sačuvao vjerodostojnu uspomenu na bana Josipa Jelačića te je još jedanput iskazao svoju očinsku brigu

⁷¹ *Službeni list FNRJ*, br. 29, od 9. travnja 1946.

⁷² »Okružnica o novim državnim propisima o vođenju matičnih knjiga«, br. 44, od 15. siječnja 1949., *Službeni vjesnik Nadbiskupije zagrebačke*, br. 6, 1949.; *Službeni list FNRJ*, br. 4, od 12. siječnja 1949.

⁷³ Usp. Miroslav AKMADŽA, »Oduzimanje crkvenih matičnih knjiga u Hrvatskoj u vrijeme komunizma«, u: *Croatica Christiana Periodica*, 61 (2008.), str. 103.

⁷⁴ Petar Berislavić (1926. - 1956.) rodio se 15. ožujka 1888. u Dugoj Resi. Kao bogoslov primljen je u molitvenu Marijinu kongregaciju 8. prosinca 1907. Studij je završio u Zagrebu te je 1911. godine, u zajedništvu s dvadeset i pet kolega, u nedjelju na Staru godinu primio red subdakonata, a na Bogojavljanje, u siječnju 1912. đakonat. Za svećenika je zaređen 31. ožujka 1912. godine. Kao novomisnik poslan je u Belu (1912.). U *Katoličkom listu* iz 1913. popraćen je njegov premještaj iz Rijeke u župu Sv. Ilija Obreš u službu duhovnoga pomoćnika. U istome časopisu zapisan je i njegov premještaj 1915. godine iz Sv. Ilije Obreš u Mađarevo, da bi u ljetu iste godine iz Mađareva ponovno bio premješten u Sv. Iliju Obreš. Godine 1917. uz pastoralnu službu u toj župi dobiva i župu Bela u kojoj obavlja službu privremenog upravitelja.

Do 1917. bio je kapelan u Sv. Iliji, a potom od 1917. poslije smrti župnika Mije Mrkše, nadbiskup Bauer ga je, na prijedlog kolatora baruna Ivana Ožegovića, imenovao podbelskim župnikom. Župničku službu u Beli obavljao je do 1926. godine. Zamijenivši se sa župnikom Stjepanom Sočecom za župe, kao bivši belski župnik dolazi za župnika u Hum 19. kolovoza 1926. Obavljenom primopredajom pred dekanom dr. M. Gjurancem 4. studenoga 1926. preuzima župničku službu u Humu u kojem službuje do 1956. Nadbiskup zagrebački dr. Alojzije Stepinac 17. travnja 1943. godine, nakon što je uočio njegov uzoran svećenički život, njegovu očinsku brigu za zdravlje duša i tijela svojih župljana i požrtvornost dušobrižničkoga rada na teškim i zahtjevnim župama, imenuje ga začasnim prisjednikom Nadbiskupskog duhovnog stola u Zagrebu s pravom nošenja pojasa ljubičaste boje. To zasluženo imenovanje opravdalo su i riječi župljanina koji je časopisu *Hrvatska straža* poslao, uz riječi čestitke, i sljedeće riječi: *Naš župnik vlč. Petar Berislavić mnogo je zadužio našu župu i sve župljane. Čim je došao u župu, naučio je našu mladež pjevati liepe crkvene pjesme, popravio je crkvu, toranj na njoj i groblje je dao ograditi. Htio je još kupiti oslikane prozore, ali teška su ga vremena*

naspram svojih župljana te požrtvornost dušobrižničkoga rada u teška komuni-
stička vremena. Dok predmnijevam da je taj hvalevrijedan čin radi zaštite ovoga
vrijednog spomena djelo župnika Berislavića, ne isključujem mogućnost da je
to možda ipak učinio Berislavićev nasljednik Alojzije Slaviček,⁷⁵ s obzirom da je
župnik Slaviček tijekom svoga pastoralnog djelovanja bio pod stalnim pritiscima
tadašnje državne vlasti.

*spriječila u tome. Mnogo je voljen u našoj maloj župi i sada, kada je dobio crveni pojas za svoj na-
porni rad, mi mu svi od srca čestitamo i molimo Boga, da nam ga sučuva u ova ratna vremena. Usp.
»Neumorni rad župnika«, Hrvatska straža, XI (1943.), br. 19, str. 5.*

Išavši s pokrajnje ceste, tzv. pećine na glavnu prometnicu prema oranici, 8. listopada 1956.
godine udario ga je putnički autobus te je na putu prema bolnici umro. Još i dan danas u sjećanju
mještana na cijenjenoga župnika Petra odzvanjaju riječi kojima je upravo on svakodnevno ukazivao
na opasnost na cesti i upućivao ih na pozornost prilikom prijelaza preko ceste.

Pokopan je 11. listopada iste godine u Brezničkom Humu, u župi u kojoj je proveo punih tride-
set godina. Sprovod je vodio biskup dr. Josip Lach.

⁷⁵ Humskim župnikom, nakon smrti župnika Petra Berislavića, postaje Alojzije Slaviček koji
je rođen 7. svibnja 1918. u Prelogu kao drugo od šestoro djece roditelja Ignaca i Matilde, rođene
Lukačić ili Lubašić. Dana 9. svibnja krsti ga preloški kapelan Klobuček. Pučku školu polazio je u
Prelogu. Odlučivši se za svećenički poziv, došao je u Dječjačko sjemenište na Šalatu u II. razred go-
dine 1931. gdje je završio osam razreda te maturirao školske godine 1937./1938. Iste godine upisuje
Bogoslovno sjemenište u Zagrebu. Kao i vlč. Berislavić, također je primljen u molitvenu Marijinu
kongregaciju 8. prosinca 1938. Dana 30. srpnja 1944. godine, po rukama biskupa Salis-Seewisa,
biva zaređen za svećenika. Nakon mlade mise, generalni vikar za Međimurje mons. Rodić, župnik
u Selnici, imenuje ga kapelanom u Sv. Jurju u Trnju 14. kolovoza 1944. Kako su mu Madžari ondje
prijekali obavljati svećeničku službu, djeluje u Sv. Jurju na Bregu do 19. svibnja 1945. kao gost na
bolovanju, a generalni vikar Ignacije Rodić premješta ga za kapelana u Prelog, da ondje od 1945. do
1949. godine bude vjeroučitelj u školi i gimnaziji. U listopadu 1945. biskup Lach mu daje kanonsku
misiju u župi Prelog. Ondje je privremeno bio i upravitelj župa (1947. i 1948.), dok je župnik Alojzije
Vojvoda bio u zatvoru. U ožujku 1949. razriješen je katehetske službe u školi, čime mu je udovoljena
molba za premještanjem iz sedmogodišnje škole Prelog u sedmoljetku u Kotoribu, uz obrazloženje
da bi kao svećenik trebao ispomagati sa nedjeljnom službom u Kotoribi koja je ostala bez svećenika,
a u bitnom slučaju i kroz tjedan. Radi toga bi morao kroz neodređeno razdoblje putovati iz Preloga
u Kotoribu što bi ga odviše umaralo. Župnikom u Kotoribi imenovan je 8. ožujka 1949. godine.
Pozvan je na vojnu vježbu 4. rujna 1950. godine, iz koje se vratio 31. listopada iste godine. Dolazi do
velikoga pritiska i kampanje za ulazak u Staleško svećeničko društvo. Kako se tome protivio, počeli
su ga proganjati, trostruko mu uvećavati porez i slično. Odlučio se za emigraciju. Prigodom toga
pokušaja uhićen je na austrijskoj granici kod Cankove, 13. kolovoza 1952. Osuđen je na okružnom
sudu u Varaždinu na 4 godine robije. Dobio je dvije godine radi ilegalnoga pokušaja prijelaza gran-
ice, a dvije godine zato što nije prijavio nekog čovjeka koji je također pokušao ilegalno prijeći grani-
cu. No, motiv svega bila je prisila da uđe u Staleško svećeničko društvo. Bilo mu je otvoreno rečeno
da bi mogao biti ubijen na granici ili oslobođen i suda i zatvora, ako stupi u to društvo.

Otvoreno im je rekao razlog svojega odlaska u inozemstvo. Uslijedila je tobožnja provala u
crkvu, pa visok porez, zatim ucjenjivanje zbog utaje poreza i sl. te konačno zatvor u Staroj Gradiški
od 1952. do 1956. godine. Na slobodu je pušten 13. kolovoza 1956. Nakon oporavka 18. listopada
piše obazrivo pismo nadbiskupu koadjutoru Šeperu u kojem ga moli - poslije razgovora s gener-

Prilog I.

SVETOMARTINSKI »TRAGOVI« I UTISCI U HUMSKOME KRAJU⁷⁶

Po završetku 1700. obljetnice rođenja sv. Martina, biskupa

Uvod

Obilježavanje obljetnica nekih osoba prigoda su da se sa zahvalnošću sjetimo svega onoga što nam je ta osoba utkala u crkvenu, duhovnu i kulturnu baštinu, pisanu ili pak na bilo koji drugi način utisnutu u život ovoga mjesta, župe.

Godine 2016. spominjali smo se 1700. godine od rođenja sv. Martina, biskupa.⁷⁷

Svrha ovog kratkog prikaza nastoji osvijestiti Martinov utjecaj u humskome kraju, još i danas sačuvan i njegovan prema spomenutom svecu Katoličke crkve.

Isto tako, nastavljavajući se na članak o obitelji Jelačić nastojali smo ovim prikazom čitateljima predstaviti humsku domaju u kojoj je obitelj Jelačića od Buzina

alnim vikarima biskupom Lachom i mons. Bakšićem - za jedno mjesto bliže Međimurju, koje bi mu koristilo u fizičkom i psihičkom smislu jer mu je četverogodišnje tamnovanje ostavilo duboke tragove. Uprava Nadbiskupije ga je namjeravala poslati u župu Gora, što on u tome trenutku nije mogao prihvatiti. Na kraju mu je dodijeljena župa Breznički Hum u kojoj je duhovnu i pastoralnu službu obavljao od 1. studenoga 1956. do 1. rujna 1994. godine kada je proslavivši Zlatnu misu otišao u zasluženu mirovinu. Tijekom četrdesetak godina njegova boravka na župi učinjene su brojne obnove, kako na samoj župnoj crkvi, tako i na ostalim sakralnim objektima. Neko vrijeme nakon odlaska iz Brezničkoga Huma boravio je u svojoj rodnoj župi (od 2. rujna 1994. do 1. rujna 2004.), a nedugo zatim otišao je u Svećenički dom u Zagreb (Kaptol 7) u kojem boravi do svoje smrti 8. svibnja 2013. godine.

⁷⁶ Detaljnije podatke o župi i mjestu Breznički Hum vidi u: Robert IVANČAN, *Breznički Hum – župa zaogrnutu plaštom sv. Martina biskupa*, Breznički Hum, 2010.

⁷⁷ Zaštitnik župe Breznički Hum. Rođen je oko 316. godine kao sin rimskoga tribuna u današnjoj Mađarskoj, ondašnjoj Panoniji, u gradu Sabariji (danas Szombathely). Odgojen je u talijanskoj pokrajini Paviji te je u svojoj petnaestoj godini, protiv svoje volje, postao vojnikom. Njegovo se djelovanje smješta u vrijeme dvaju careva: Konstancija, inače arijanca, i Julijana, otpadnika poginuloga u 32. godini života u borbi protiv Perzijanaca. Poznata je zgoda s ogrtačem koja se, prema legendi, dogodila u francuskome Amiensu, gradu prekrasnih gotičkih zdanja. Prema njoj je vojnik Martin, vidjevši polugologa siromaha, mačem popola podijelio svoj ogrtač i pružao ga siromahu. Potaknuta tom uistinu dirljivom i snažnom zgodom Crkva u *Božanskome časoslovu* pjeva: "Zbog Krista ti si odjeću / sa siromahom dijelio; / i mi te sada molimo: / Obuci nas u pravednost!"

Prema predaji životopisaca, Martin je sljedeće noći u snu vidio Krista zaogrnutu njegovom polovicom plašta koji mu je rekao: »Ovim me je plaštem zaogrnuo Martin.« Krstio se u osamnaestoj godini te napustio vojničku službu u Wormsu i postao učenik sv. Hilarija iz Poitiersa, biskupa, borca protiv krivovjerna - *arijanizma*. Martin je došao i do svojih roditelja sa željom da ih obrati na kršćanstvo. O tome svjedoči spomenik pred crkvom u Szombathelyu koji prikazuje kako sin Martin krsti svoju majku. Nakon mnogih nepravilika i pogibelji koje je proživljavao, kako od nevjernika ili raznih krivovjernih, ali i od svojih bližnjih, oko 360. godine vratio se u Poitiers te je živio monaški, uz vodstvo sv. Hilarija. Nakon što je zaređen za svećenika, bio je uz veliku podršku

tijekom 19. stoljeća utemeljila sjedište svoje obiteljske loze kroz dva naraštaja,⁷⁸ ugasivši se u devetom koljenu roda s Danijelovim sinom Eduardom Ferdinandom Teodorom.

Sv. Martin – titular hraščinske, a kasnije humske kapele/crkve

Povezanost crkvene i društvene stvarnosti u ranijim povijesnim zbivanjima bio je u ovome kraju uvelike pod utjecajem sv. Martina.

Prvi sačuvan spomen na sv. Martina u ovome kraju seže u 1334. godinu kada zagrebački kanonik, a ujedno i gorički arhiđakon Ivan, u najstarijem popisu župa Zagrebačke biskupije spominje i župnu crkvu sv. Martina »od Lonje« pod imenom »ecclesia sancti Martini de Lona«, u sastavu župa Kalničkog arhiđakonata.

O isticanju samoga lika sv. Martina kroz umjetnički izričaj govore nam sljedeći retci.

Naime, štovanje sv. Martina zamjećujemo i kod prvotnoga opisa stanja kapela u ovome kraju, i to u vizitacijama provedenima 1704. i 1706. godine. U njima se između ostaloga u sredini oltara, na njegovom donjem dijelu, spominje slika svetog Martina na konju kako siromahu iz Amiena daje komad odjeće (...)

Vizitator je i 24. siječnja 1706. godine zapisao da je u kapeli novopodignut dvokatni oltar sv. Martina, izrezbaren i još neoslikan, na kojem se, na njegovu donjem katu između dvaju stupova i kipova sv. Jeronima i sv. Augustina, nalazi kip sv. Martina (...)

Taj dotadašnji prvotni inventar u kapeli, kasnije humskoj župnoj crkvi bio je do konca listopada 1902. godine⁷⁹ cjelovito izmijenjen, čime je spašen od propadanja pa su stari trošni oltari zamijenjeni novo načinjenim žrtvenicima - Sv.

puka 370. godine izabran za biskupa Toursa. Kako je bio veoma blizak siromašnima i progonjenima, tako se u 27 godina biskupstva suočavao s brojnim progonima i pritiscima. Život je posvetio brizi oko jedinstva Crkve i skrbi za najpotrebnije. Siromašan, skroman i blag ušao je u nebo nakon bitke za Božju stvar koju je vodio cijeloga života. Umro je 397. godine na jednom od pastirskih putovanja po svojoj biskupiji.

Njegov se kult brzo nakon smrti proširio čitavom Europom. On je jedan od prvih ispovjedačelja koji nije bio mučenik, a u Crkvi je dobio službeni kult ili štovanje. Na mjestu njegova groba kasnije je izgrađena prekrasna bazilika, koja je već od 5. st. stjecište brojnih hodočasnika. Kralj Klodvig proglasio ga je zaštitnikom franačkih kraljeva. S Martinovim plaštem odlazilo se u rat kao s najmoćnijom relikvijom. Mnoga su mjesta prozvana njegovim imenom. Samo u Francuskoj postoji više od tri tisuće crkava i samostana posvećenih sv. Martinu, a i u Hrvatskoj ga dvadesetak župa ima za svoga zaštitnika. I brojne kapele, poklonci, oltari, kipovi posvećeni su upravo sv. Martinu. Ono po čemu je sv. Martin u široj javnosti možda i najpoznatiji jest tzv. Martinje, narodni običaj u kojem se »krsti mošt« i koji tim činom »postaje vino«. Zanimljivo i čudno, svetac koji nije pio vino, jer je kao redovnik bio apstinent, postao je poznat po vinu! Vjerojatno je to samo zato što spomendan sv. Martina 11. studenoga pada u vrijeme dozrijevanja mošta i prelaza u vino.

⁷⁸ Pavao MAČEK, *Plemeniti rodovi Jelačića*, Zagreb, 2010., str. 34.

⁷⁹ NAZ, NDS, Registri 1902., br. 4383/1902.

Martina, Srca Isusova, Majke Božje i Sv. Valentina. Godine 1936. po slikaru Ivanu Cmerekaru oslikana je cijela unutrašnjost župne crkve među kojima se na stijeni u svetištu spominje fresko slika sv. Martina na konju.⁸⁰

Od vrijednosne pokretne kulturne materijalne baštine vezano uz sv. Martina ističemo i prvi spomen o zvonima župne crkve sv. Martina, koji se veže uz kanonski izvještaj iz 1706. godine u kojemu je zapisano da je, tada još hraščinska kape-la, u malenom kamenom tornju imala jedno posvećeno zvono⁸¹ svetom Martinu, teško oko dvjesto funti,⁸² tj. stotinu kilograma.

Imenopis mjesta pod utjecajem sv. Martina

Velikom značenju i svetomartinskom utjecaju pridonosi i saznanje da je na pojedinim povijesnim kartama Kraljevstva Slavonije u drugoj polovici 17. i tijekom 18. stoljeća za današnji naziv mjesta Breznički Hum bio u upotrebi naziv prema titularu crkve, Sv. Martin (S.[ancti] Martin). Naime, imenopis mnogobrojnih naselja u Republici Hrvatskoj obogaćen je nazivima svetaca pa tako ni naše mjesto nije jedno vrijeme tijekom povijesti bila iznimka. Naime, već spomenuto krajem 17. stoljeća susrećemo imenopis mjesta S. Martin, dok i krajem 19., a početkom 20. stoljeća naziv Hum Sv. Martin ukazuje na današnje mjesto Breznički Hum.

Sv. Martin biskup – zaštitnik župe i mjesta

Zašto je titular župe od pamtivijeka upravo svetački lik sv. Martina biskupa koji se smatra zaštitnikom vinogradara i putnika zaključujemo iz slijedećeg.

Prvu pretpostavku o dobivenom župnom titularu možemo zasigurno tražiti kod utjecaja templara na ovim područjima koji su kao napredni gospodari u poljodjelstvu i vinogradarstvu bili poznati širitelji kulta sv. Martina.

Slijedeća pak pretpostavka o dobivenom župnom titularu bila bi pod utjecajem domaćega stanovništva koje se pretežno bavilo vinogradarstvom. Pošto je ovaj kraj bogat vinogradima raspršenih po zagorskim brežuljcima, a kako se od davnina, uzduž cijeloga mjesta Breznički Hum proteže prometna cesta, logično je zaključiti da su žitelji ovoga kraja izabrali baš spomenutoga sveca kako bi on očuvao njihove vinograde od svakojakih vremenskih nepogoda. Pod njegovu su zaštitu stavili svakoga putnika koji bi prošao, a samim time se i zaustavio, u ovom malom kutku Hrvatskoga zagorja.

⁸⁰ Usp. Petar BERISLAVIĆ, »Slikanje crkve sv. Martina u Brezničkom Humu«, *Katolički list*, LXXXVIII. (1936.), br. 43, str. 546.

⁸¹ KAZ, *Kanonske vizitacije arh.[iđakonata] Kemlek (Kalnik)*, prot. 130/1, str. 198.

⁸² KAZ, *Kanonske vizitacije arh.[iđakonata] Kemlek (Kalnik)*, prot. 130/1, str. 229.

Martinje v Humu

Svakodnevnicu *Humljanca* osim radnih navika, bila je ispunjena i ustaljenim obrascima ponašanja koja su se stjecala od ukućana *od kolijevke pa do groba*.

Jedna od tih je i kalendarska proslava koja prati obdržavane određene običaje blagdana tijekom godine pojedine župne zajednice, a vrijedi ovdje spomenuti jednu od takvih, proslava *Martinja*.

U drvenim kletima slamom pokrivenima čuvao se mošt koji je na dan sv. Martina sazio u vino. Skupljena družina muževa dočekivala je u noći sv. Martina uz pjesmu. Kako je sutradan bilo *prošćenje vu našoj fari*, družina se nije pretjerano dugo zadržavala jer je *vjutro rano trebalo iti k meši*. Običavalo se za blagdan sv. Martina peći gusku ili pak *racu*.

Na dan Martinja nagovješćivalo se i trajanje nadolazeće zime. Naime, ako je na Martinje pao prvi snijeg, značilo je da će zima biti duga i da će potrajati sve do sv. Jurja (23. travnja).

Zaključak

Ovim kratkim prikazom uvidjeli smo da je svetački lik i djelo sv. Martina biskupa prisutan u humskoj pokretnoj i nepokretnoj kulturnoj baštini. Stoga, potičem ideju o postavljanju »stope sv. Martina« na humskome tlu. Time bi utisnuta »Martinska stopa« predstavljala znak postojanja i njegovanja svetomartinske baštine.⁸³

Isto tako, na taj bi način, sv. Martin kao zaštitnik naše župe i mjesta bio jedna od spona suradnje sa župama, općinama, mjestima koje posjeduju ranije spomenutu stopu, a samim time i bila prilika za suradnju s francuskim gradom Toursom gdje je sjedište Kulturnog centra sv. Martina te mađarskim Szombathelyjem, gradom gdje je sv. Martin rođen.

Postavom »stope«, Breznički Hum bio bi ucrtan u kartu martinskih putova koju podupire Vijeće Europe i na taj način, u kulturološkom smislu, postao diotnik svetomartinske baštine i europske kulture.

Iz ranijeg rečenog, Breznički Hum bi se pridružio europskom projektu očuvanja kulturne baštine, te bi se time povezali s mnoga mjesta diljem Europe koja su izravno ili posredno povezana sa životom i tradicijom sv. Martina, a s glavnom zadaćom koja bi nastojala promicati duhovnu i kulturnu baštinu svetog Martina, odnosno ideju zajedništva na svim područjima.

⁸³ »To je otisak bose stope, diskretno obilježen podijeljenim plaštem. Stopa nas vodi korak po korak tragom sv. Martina. Pokazuje nam put!«

Prilog II.

ZAUSTAVLJENI TRENUTCI HUMSKE DOMAJE

O navršenoj 1700. obljetnici rođenja sv. Martina, biskupa

Ovaj odabrani prikaz svjetloписа svjedok je zaustavljenog vremena *v humskoj domaji*. Nas Humljance raduje sjećanje na dragog nam sveca svetog Martina, a ove godine – po završetku 1700. obljetnice njegova rođenja – zahvalni smo Mu jer nas njegov primjer potiče u našoj svakodnevnicu i oplemenjuje naš rad.

Ovaj prilog obuhvaća *humljanskome* oku rijetke svjetloписe do sada pronađene, a koji na trenutak zaustavljaju humsku domaju okruženu sa svetomartinskom baštinom, i to već od 1334. godine kada zagrebački kanonik, a ujedno i gorički arhidakon Ivan u popisu župa Zagrebačke biskupije crkvu »sv. Martina od Lonje« navodi pod imenom »ecclesia sancti Martini de Lona«, među župama Kalničkog arhidakonata.⁸⁴

Druženje u Humu, prva polovica 20. stoljeća

⁸⁴ Župa se spominje i u drugom popisu 1501. godine, ali pod imenom *Lonjica (Lonycza)* koja je ležala u gornjem toku rijeke Lonje po kojoj je i dobila ime. Za vrijeme osmanlijskoga pustošenja u XVI. i XVII. st. župna je crkva bila prilično devastirana te samim time u tome razdoblju biva pripojena župi Hrašćina kao filijalna kapela. Takvo stanje naposljetku biva izmijenjeno 1789. godine kada se uspostavljaju brojne župe na području Zagrebačke biskupije, među kojima je i osnovana župa »Huum«, koja u svom većem dijelu biva odcijepljena od tadašnje matične župe Hrašćina.

Pri Benkoviću. Pogled na »Črlenu oštariju«. ⁸⁵ Prikaz raznih do/gradnja tijekom 20. stoljeća.

⁸⁵ Hodočasteći u Mariju Bistricu, brojni putnici iz udaljenijih krajeva znali su se zadržati, odmoriti i okrijepiti u ovome mjestu - kod Črlene oštarije. Tijekom 19. st. nailazimo na nekolicinu zapisanih podataka o učestalim zaustavljanjima hodočasnika – ponajviše Madara u ovome kraju. Župna računski knjiga navodi nam podatak da se tijekom 1842. godine odvijala obnova bazena i drvenog komada koji je okruživao taj bazen na kojem su putnici napajali svoje konje koji su se time zaustavljali kod, već tako postojeće, Črlene oštarije. Svoj posjed *ex arce pone rubram diversorum*, pokraj crvene oštarije, posjedovao je do 1871. godine barun Eduard Jelačić, vlasnik Hrašćine s rezidencijom u Humu. Ponukan učestalim zaustavljanjem bistričkih hodočasnika kod Črlene oštarije domaći župnik Ivan Kotarski 1889. godine ustupa crkveni pašnjak površine 395 čhv uz državnu cestu u poreznoj općini Butkovec pod zemljišnim brojem 77 za izgradnju objekta koji bi poslužio u svrhu okrjepe i noćenja putnika te trgovine. *Posavjetovah se sa gospodarih niekojimi, da bi bilo prilično na istom mjestu sagraditi jednu kuću, te su niekoji već nudjali da bi kuću sagradili uz uvjet koju bi posljie ustanovljenih godinah ustupili; no kuću bi sagradili o svom trošku. (...) Ako bi se našao takav poduzetnik koji bi htio uz uvjet takovu graditi kuću, bezplatno bi ju uživo te nakon toga kuću natrag ustupio. Nadalje, takovu kuću uzdržavati, od iste porez plaćati, brinuti se uvijek za pošteni i neporočna stanara, bila bi obezda da na sve to pazi mjesni župnik*, stoji zapisano u molbi župnika Kotarskoga Nadbiskupskome duhovnom stolu. Komplex uz državnu cestu, tzv. Črlena oštarija obuhvaćao je zgradu u kojoj je bila smještena gostionica i trgovina. U tjedniku za političke i obćinske interese, *Hrvatskoj straži* već iste godine 1889. spominje se postojanje postaje *zemaljskog opasača za oplemenjivanje domaćeg konjogojstva* u sv. Martinu. Pitamo se zašto naziv *črlena oštarija*? Onovremenski se za trgovine i gostionice upotrebljavao naziv *oštarija*, dok crvena iz razloga što su zgrade (dućan, gostionica te zgrada nasuprot nje u službi okrjepe i odmora putnika) imale jednu šaru zida obloženim crvenim ciglama. Sam objekt bio je poznat i kao stajalište poštanske kočije,

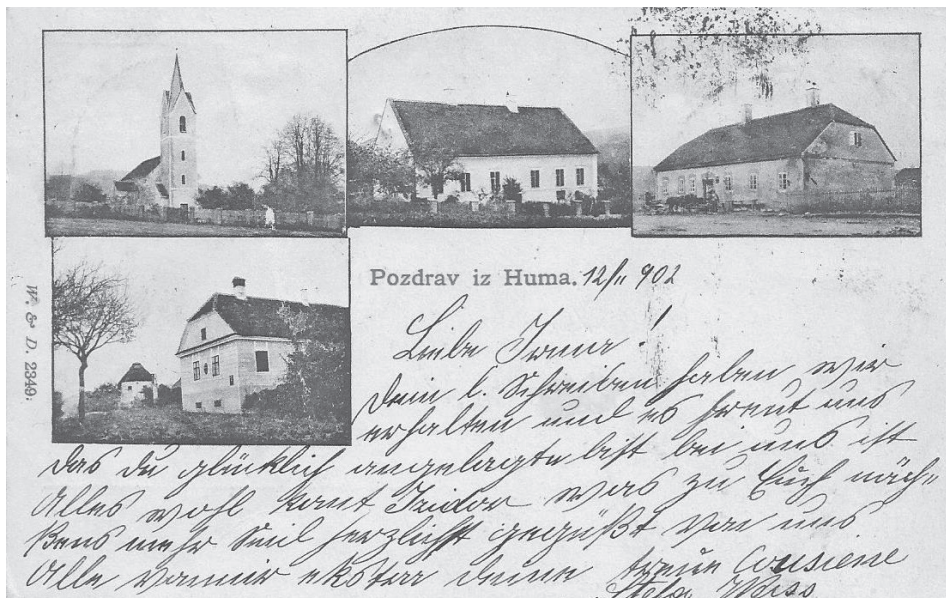

Niz rijeku Lonju, druženje u čamcu Branka Benkovića, krajem tridesetih godina 20. stoljeća

Živi(lo) se teško, ali ponosno.

diližanse. Kao vlasnike črlene oštarije domaći mještani tijekom 20. stoljeća pamte obitelj Benković. Nasuprot te zgrade bio je smješten još jedan objekt koji je služio za noćenje i okrjepu putnika i stoke, dok se kasnije isti adaptirao u poštansku postaju. Kompleks je srušen 1989. godine.

Pozdrav iz Huma. Razglednica, 1902. godina.

Župna crkva sv. Martina biskupa, v zimsko doba, 1953. godine

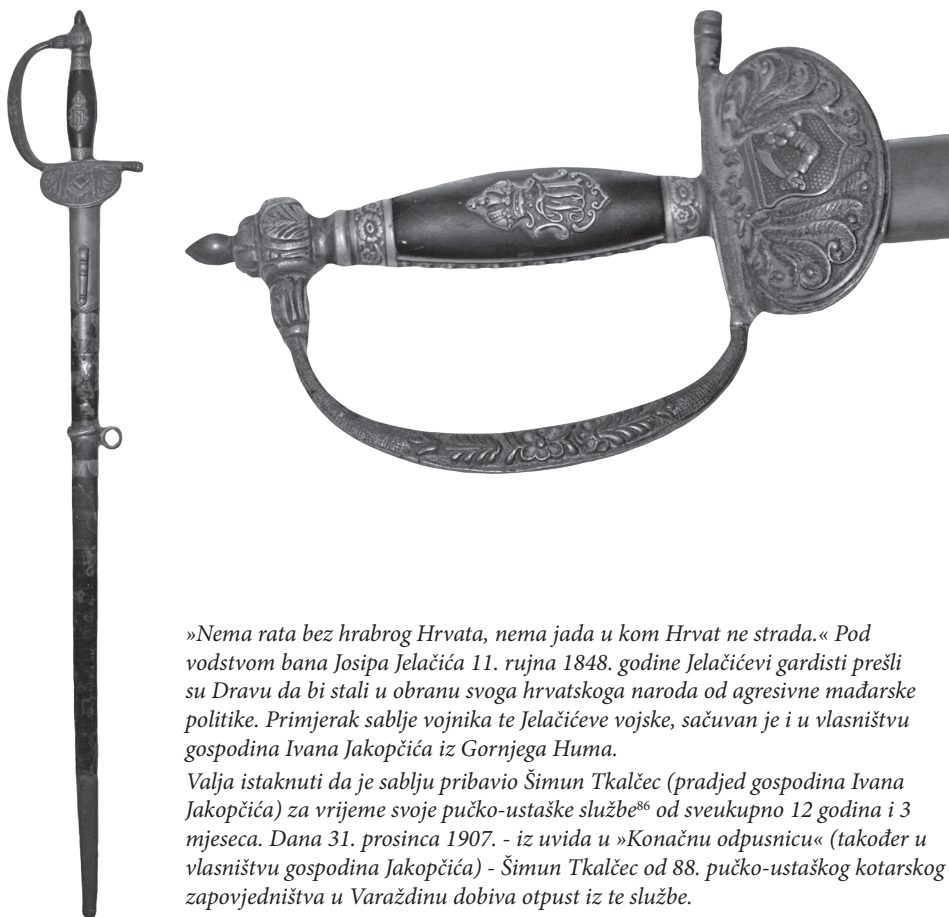
Nekadašnja klupe vlastelinske obitelji Jelačić u interijeru župne crkve sv. Martina biskupa u Brezničkomu Humu, snimljeno 1992. godine (Zavičajni muzej Varaždinske Toplice). Svojevremeno je vlastelinska klupe bila smještena na malome koru župne crkve koji je bio počasno mjesto patrona župe tijekom liturgijskoga slavlja. Do trenutka micanja iz interijera župne crkve klupe je bila smještena slijeva, pri ulazu u župnu crkvu.

Župni pečat »SIG. PAR. MARTINI IN HUM«, druga polovica 19. stoljeća

Župna kurija u Brezničkomu Humu, snimljeno 1992. godine (Zavičajni muzej Varaždinske Toplice). Kurija je do temelja srušena 2007. godine.

»Nema rata bez hrabrog Hrvata, nema jada u kom Hrvat ne strada.« Pod vodstvom bana Josipa Jelačića 11. rujna 1848. godine Jelačićevi gardisti prešli su Dravu da bi stali u obranu svoga hrvatskoga naroda od agresivne mađarske politike. Primjerak sablje vojnika te Jelačićeve vojske, sačuvan je i u vlasništvu gospodina Ivana Jakopčića iz Gornjegega Huma.

Valja istaknuti da je sablju pribavio Šimun Tkalčec (pradjed gospodina Ivana Jakopčića) za vrijeme svoje pučko-ustaške službe⁸⁶ od sveukupno 12 godina i 3 mjeseca. Dana 31. prosinca 1907. - iz uvida u »Konačnu odpusnicu« (također u vlasništvu gospodina Jakopčića) - Šimun Tkalčec od 88. pučko-ustaškog kotarskog zapovjedništva u Varaždinu dobiva otpust iz te službe.

⁸⁶ Austro-ugarskom nagodbom 1867. osnovana je zajednička austro-ugarska vojska. Oružana sila Austro-Ugarske Monarhije dijelila se na stalnu vojsku i bojno pomorstvo (zajednička vojska), na domobranstvo, posebno za austrijski, posebno za ugarski dio Monarhije te isto tako i pučki ustanak. Zajednička vojska imala je zadaću braniti dvojnu monarhiju protiv »izvanjskog neprijatelja i uzdržavati red i sigurnost u zemlji«. Domobranstvu je pak zadaća bila podupirati zajedničku vojsku i braniti granice od napada, te iznimno za održavanje reda i sigurnosti. Pučki se ustanak predviđao kao krajnja obrambena mjera u ratu u slučaju prodora neprijatelja na teritorij Monarhije. Vojna obveza u zajedničkoj vojsci trajala je 10 godina (3 godine u postrojbi i 7 godina u pričuvi), a u domobranstvu 12 godina (2 godine u postrojbi i 10 godina u pričuvi). Pučko-ustaški obveznici u Austro-Ugarskoj bile su »osobe između 36. i 50. godine i one koje još nisu služile vojsku, dakle od 18. do 21. godine«, zatim »rezervisti domobranskih jedinica, uglavnom starijih godišta«. Namjera je bila da se pučki ustanak digne samo u slučaju rata, tj. opće mobilizacije, a posebno je ustrojen tek 1886. godine.

Poziv i otpust iz pučko-ustaške službe vršili su od 1868. do 1914. pučko-ustaška kotarska zapovjedništva koja su nosila brojeve odgovarajućih domobranskih bojni i satnija. Nama zanimljivo, pod brojem 88. bilo je pučko-ustaško kotarsko zapovjedništvo u Varaždinu.

Automobilom kroz Breznički Hum, snimljeno oko 1913. godine (Gradski muzej Varaždin). Trudeći se odgonetnuti osobe sa svjetloписа, u razgovoru s najstarijim mještanima, navodimo ime Matije Ivančana, službenog cestara (u narodnoj, svakodnevnoj nošnji), njemu slijeva Jenčin (kovač), dok bi gospodin u odijelu bio nadcestar Švastec koji je nadgledao čišćenje cesta.

THE JELAČIĆ BUŽIMSKI FAMILY PROPERTY OF »HUM« DURING THE 19TH CENTURY ALONG WITH TWO ANNEXES REGARDING A JUBILEE - 1700 YEARS FROM THE BIRTH OF ST. MARTIN BISHOP

By Robert Ivančan, Breznički Hum

Summary

Inhabitation of the family branch Jelačić of Buzin in Breznički Hum and Hrašćina begins with Danijel Jelačić (20 July 1777 – †26 May 1849). He obtains possession of »Hum« between Breznički Hum and Hrašćina and establishes the seat of his parentage for two generations on this land.

The Hum Jelačić branch disappears with a distant relative of Danijel's son Eduard Ferdinand Theodora, a great Croatian and Hum philanthropist.

There is description of a torn off sheet of paper from the Hum parish's register of deaths (1849–1875), which holds the record of Banus Josip Jelačić. The record is a testimony to the contribution, impact and life of the nobleman Jelačić on Hum's ground.

The second and third parts of the article give insight to the St. Martin's legacy in Breznički Hum, tangible and intangible, following the 1700 years of the birth of St. Martin Bishop, the parish patron.

The intention was to introduce to the readers the life/coexistence of Hum villagers, as well as to show monumental buildings in the 20th century through photographs.

Key words: family Jelačić of Buzin, Danijel Jelačić, Eduard Jelačić; record Banus Josip Jelačić; St. Martin's heritage